

LG
1749

1999

3690

ՀԵՄԲՈՏԵԳԻՐ

ԳԻՈՍԻ Թ. Ս. ԳԵԶՆԵՅԱԳԵՏԻ

ԱՌ ԱՄԵՆԱՅՆ

339

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՍ

ՈՒՂՂԱՓԵՌ ԱԶԳԻՆ ՀԱՅՈՑ

28086-62

ԳԱՒԱԹԻՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՂՍՈՑ

ՀԱՆԴԵՐՁ ԵՐԻՔ ՅԱՆԿՈՒՄՈՒՄ

160
1749

Ի ՎԻԵՆՆԱ

Բ ԱՄԵՍ ԳԱՔՏԳԱՆ ՍՈՒՐԵ ԱՍՏՈՐԱԾԱԾԵՐ

1854 ՌՅԳ

(1749-60)

28 1754

28086-62

9-

1242-62

ՀԱՄԱՌՕՏԱԳԻՐ

ՊԻՈՍԻ Թ. Ս. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ

**Venerabilibus Fratribus Archiepiscopo
Primate, Episcopis, ac Dilectis Filiis
Clericis et Religiosis Viris, cunctisque
fidelibus Armeniae Catholicae Nationis
Constantinopolitanae Provinciae.**

PIUS PP. IX.

*Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filii, Salutem
et Apostolicam Benedictionem.*

Neminem vestrum latet, Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filii, quo paterno prorsus affectu Romani Pontifices Praedecessores Nostri ab antiquis temporibus Armeniam vestram Nationem tot sane nominibus illustrem fuerint prosequuti, et quanta cura, ac sollicitudine Nationem ipsam ad catholicam unitatem revocare studuerint. Neque ignoratis quos fructus divina adspirante gratia iidem Decessores Nostri ex impensis eorum erga vestram Nationem studiis perceperint, et qua laetitia ipsi affecti fuerint, cum obtinere potuerunt, ut multi Armenii ad catholicae unitatis professionem reversi in ea stabiles et immoti persisterent. Ac vobis compertum exploratumque est, qua admirabili virtute, et summa eorum nominis gloria Catholici Armenii luctuosissimis temporibus aspera quaeque cum ipsius vitae discrimine strenue sint perpessi in catholica fide, et unitate tuenda ac profitenda, cujus amore et studio tantopere flagrabant, et qua assidua contentione haec Apostolica Sedes suam omnem adjutricem operam Armeniis ipsis praebere nunquam intermiserit, ut spiritualibus praesertim illorum indigentis iuxta proprium eorum ritum quovis modo occurreret, atque consuleret. Et quoniam episcopalis Armeniorum Antistitum Hierarchia jamdiu restituta in illis dumtaxat regionibus aliquo modo servari potuit, quae a persecutionis aestu aberant, idcirco Sancta haec Sedes vel maxime anxia, atque sollicita de spirituali bono Armeniorum commorantium Constantinopoli, et in finitimis provinciis, ubi Episcopi consistere haud

Եւ մեծարգոյ եղբարս՝ առ Եպիսկոպոս Երբեպիսկոպոս, առ Եպիսկոպոսուհս, եւ առ սիրելի որդիս՝ առ արս կղերականս եւ վանականս եւ առ ամենայն հաւատացեալս ուղղափառ ազգին Հայոց դաւառին Կոստանդնուպոլսոյ:

ՊԻՈՍ Թ. ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ

Մեծարգոյ եղբարք եւ սիրելի որդիք, ողջոյն եւ օրհնութիւն առաքելական:

Ամենուր ալ ծանօթ է, մեծարգոյ եղբարք եւ սիրելի որդիք, թէ ինչպիսի բոլորովին հայրական գթով Մեր նախորդ հռոմէական Քահանայապետները հնուց ի վեր ձեր այնչափ մեծահամբաւ Հայ Ազգը խնամեցին, եւ ինչպիսի փութով եւ հոգաբարձութեամբ նոյն Ազգը կաթողիկէ միութեան ջանացին բերել: Չէք անտեղեակ թէ նոյն Մեր նախորդներն Աստուծոյ շնորհաց օգնութեամբը՝ ձեր Ազգին բրած ջանքերնէն ինչ պտուղներ քաղեցին, եւ ինչպիսի ուրախութեամբ լեցուեցան, երբ որ յաջողեցաւ իրենց որ շատ Հայեր կաթողիկէ միութեան դաւանութեան դառնալով՝ անոր մէջ հաստատուն եւ անշարժ կենան: Եւ յայտնի ու ծանօթ է ձեզի թէ ինչպիսի զարմանալի առաքինութեամբ կամ զօրութեամբ եւ իրենց անուան մեծ պատուովն ուղղափառ Հայերն աղմկալից ժամանակներու մէջ նոյն իսկ կենաց վտանգով ամէն տեսակ նեղութիւններ քաջութեամբ կրեցին կաթողիկէ հաւատքն ու միութիւնը պաշտպանելուն ու դաւանելուն համար, որուն սիրովն ու եռանդովն այնպէս սաստիկ բորբոքած էին, եւ ինչպիսի յարատեւ ճգամը այս Առաքելական Գահն երբեք զանց չառաւ իր բոլոր օժանդակիչ ձեռնաուութիւնը նոյն Հայոց մատուցանելու, որպէս զի անոնց գլխաւորաբար հոգեւոր կարօտութեանցն ըստ իրենց յատուկ ծիսին ամէն եղանակաւ նպաստամատոյց ըլլայ եւ հոգ տանի: Եւ որովհետեւ Հայ Առաջնորդաց արդէն շատոնցունէ շնորհուած եպիսկոպոսական նախապետութիւնը միայն ան երկիրներու մէջ ըստ իմիք կրցաւ պահուիլ, որ երկիրներն որ հալածանաց բորբոքմանէ զերծ էին, անոր համար այս սուրբ Գահը կոստանդնուպոլիս ու անոր սահմանակից դաւառներուն

poterant, nullis consiliis sibi parcendum esse duxit, ut eorumdem Armeniorum saluti prospiceret. Quocirca Sancta haec Sedes intentissimo studio curavit et vestrae Nationis Sacerdotes optime instituere, adhibita quoque hujus Urbani Nostri Collegii opera, et illis potissimum Religiosarum Familiarum Alumnis animos addere, qui in spirituale vestrae Nationis bonum procurandum sedulo incumbere. Atque etiam probe cognoscitis, Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filii, ab hac Apostolica Sede, ubi primum per temporum adjuncta fieri licuit, Armenium Antistitem episcopali dignitate insignitum in ista Constantinopolitana urbe fuisse constitutum, ac subinde, postquam Armenii catholici ob supremi Turcarum Imperatoris clementiam in rebus praesertim sacris libertate donati fuere (qua cum mutua animorum concordia religionis res majorem in modum vigere, ac florescere possent) Archiepiscopalem Primatiam Sedem in eadem Urbe fuisse erectam pro Armeniis catholicis, eisque proprium Archiepiscopum datum, veluti luculenter testantur Apostolicae Litterae re. me. Pii VIII. Decessoris Nostri¹). Omnes autem norunt indefessas ac singulares curas a felicitis recordationis Gregorio XVI. Praedecessore pariter Nostro ad amplissimae illius Dioecesis ordinem rite constituendum, et ad Catholicorum Armeniorum utilitatem, prosperitatemque magis in dies procurandam et fovendam. Nos vero ubi inscrutabili Dei judicio in hac sublimi Principis Apostolorum Cathedra collocati fuimus, statim universum, qua late patet, christianum orbem animo et cogitatione complexi, paternae Nostrae sollicitudinis curas in potiore istam Armeniae Catholicae Nationis partem studiosissime, atque amantissime convertimus. Namque opera utentes Venerabilis Fratris Innocentii Archiepiscopi Sidensis, quem extraordinarium Nostrum Legatum ad supremum Turcarum Imperatorem misimus, ut eidem Principi amicabiles animi Nostri sensus exponeret, ac simul officia Nostra deferret, haud praetermissimus ipsi potenti Othomanorum Imperatori Armenios, aliasque omnes catholicas orientales Nationes in ejus Ditione degentes etiam atque etiam commendare. Cum autem Nobis summopere cordi esset majorem Armeniae vestrae Nationis utilitatem procurare, tum eidem Venerabili Fratri commisimus, ut diligenter investigaret in quo statu Armenia ipsa versaretur Natio, atque omnia ad Nos referret, ut, rebus maturo examine perpensis, nosceremus quae potissimum consilia a Nobis essent suscipienda ad spirituale vestrae Nationis bonum magis magisque comparandum.

¹ Litt. Apost. Pii VIII. „Quod jamdiu“ et „Apostolatus officium“ die 6. Julii 1830.

մէջ, ուր որ եպիսկոպոս չէր կրնար գտնուիլ, բնակող Հայոց հոգեւորական բարւոյն վրայ սաստիկ հոգի եւ անձկութեան մէջ իյնալով՝ միտքը դրաւ որ բանի մը չինայէ՝ որպէս զի նոյն Հայոց փրկութեան դարման մը գտնէ: Արուն համար այս սուրբ Գահը մեծաւ ջանքով հոգ տարաւ թէ ձեր Ազգին քահանաներն աղէկ հրահանգելու, յարելով անոր նաեւ Մեր աս Ուրբանեան Գպրոցին օգնութիւնը, եւ թէ գլխաւորաբար կրօնաւորական ընտանեաց աշկերտներուն սիրտ տալու, որոնք ձեր Ազգին հոգեւոր օգուտը հոգալու ժրութեամբ զբաղին: Նաեւ ան ալ աղէկ դիտէք, մեծարգոյ Եղբարք եւ սիրելի Արդիք, որ ժամանակաց պարագաներուն նայելով՝ կարելի եղածին չափ շուտ, այս Առաքելական Գահէն եպիսկոպոսական պատուով զարդարուելով՝ այդ Աստանդինական քաղքին մէջ Հայ Առաջնորդ մը հաստատուեցաւ, եւ վերջէն՝ ուղղափառ Հայերը Տաճկաց վեհագոյն Այստեր գլխութեամբ մասնաւորապէս նուիրական նիւթերու մէջ աղատութիւն ընդունելէն ետքը՝ (որով միաբան համաշունչ կրօնի բաները կրնան մեծապէս զօրանալ ու ծաղկիլ) ուղղափառ Հայոց համար ան քաղքին մէջ Արքեպիսկոպոսական Նախագահական Աթոռ գրուեցաւ ու անոնց սեպհական Արքեպիսկոպոս տրուեցաւ, ինչպէս Մեր նախորդը բարեյիշատակ Պիոս Ը.ին առաքելական նամակները¹) յայտնի կը վկայեն: Եւ ամէն ալ դիտեն նմանապէս Մեր նախորդը՝ բարեյիշատակ Գրիգոր Ժ.Չ.ին ըրած անխոնջ ու մասնաւոր ջանքերն ան մեծատարած թեմին համար ըստ պատշաճի կարգ կանոն մը հաստատելու եւ ուղղափառ Հայոց օգուտն ու երջանկութիւնը օր ըստ օրէ աւելի եւս հոգալու եւ յառաջ տանելու: Իսկ Մենք՝ երբ որ Աստուծոյ անքնին դատաստանաւն Առաքելոց իշխանին այս բարձր Գահն ելանք, անմիջապէս ընդհանուր քրիստոնէական աշխարհքը բոլոր ընդարձակութեամբ մտօք ու խորհրդով բովանդակելով, Մեր հայրական խնամքն ու հոգը Հայ ուղղափառ Ազգին աս ազնուագոյն մասին վրայ մեծաւ փութով ու սիրով դարձուցինք: Արովհետեւ մեծարգոյ Եղբօր Իննովկենտիոս Սիդացոց Արքեպիսկոպոսին ձեռօքը՝ զորն որ Տաճկաց վեհագոյն Այստեր Մեր կողմանէ արտաքոյ կարգի դեսպան խաւրեցինք, որպէս զի Մեր սրտին բարեկամական զգածումներն յայտնէ եւ միանգամայն Մեր մեծարանքն ընէ ան իշխանին, զանց չառիւք Օսմանեանց նոյն հզօր Այստեր մեծապէս յանձնել իր Տերութեան մէջ բնակող Հայերն եւ ուրիշ բոլոր արեւելեան ուղղափառ ազգերը: Եւ որովհետեւ Մեզի մեծապէս սիրելի էր ձեր Հայ Ազգին մեծարգոյն օգուտն հոգալ, ան ատեն նոյն մեծարգոյ Եղբօր յանձնեցինք որ ետեւէն իյնայ քննէ թէ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուի նոյն Հայ Ազգը եւ ամենայն ինչ Մեզի հաղորդէ, որպէս զի իրերն հասուն քննութեամբ կշռելով՝ գիտնանք որ ինչ բաներու պէտք ենք ձեռք զարնել ձեր Ազգին հոգեւոր բարիքն առաւել քան զառա-

¹ Պիոս Ը.ին 1830ին, Յուլի 6ին Առաք. նամակները, որոնց սկիզբն է «Չոր ի վաղուց իսկ», եւ «Պաշտօնն առաքելութեան»:

Itaque postquam idem Venerabilis Frater delato sibi munere perfunctus accuratas rerum notitias Nobis praebuit; probavimus varia decreta a VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalibus Nostrae Congregationis fidei propagandae edita, atque inter alia illud etiam quo improbata fuit *Societas Connationalis* appellata, ex qua damna plurima oritura esse merito praevidebatur. Hinc Apostolicas Nostras dedimus Litteras, quibus tum ad exitum deduximus quae idem Decessor Noster Pius VIII. sibi perficienda proposuerat, tum alios quinque Armenii Ritus Episcopos constituimus, inter quos magna veteris, et amplissimae Constantinopolitanae Dioeceseos pars fuit divisa.

Dum autem ea profecto spe nitebamur fore, ut nova ecclesiastica Armenia Provincia hisce paternis Nostris curis prospere feliciterque vigere ac florescere posset, non sine maximo animi Nostri dolore novimus, perniciosas animorum dissensiones in vestram Nationem ab inimico homine jamdiu inductas ita magis in dies invalescere, ut minime deessent, qui ad ejusmodi dissensiones fovendas vel ipsa praetexerent consilia, quibus haec Apostolica Sedes vestram Nationem juvare vel maxime optabat. Quae nunquam satis deploranda animorum discordia graviter exarsit, ubi utraque dissidentium pars scriptis in vulgus editis de religiosis Nationis quaestionibus palam publiceque disserere ac disceptare coepit; quae quidem scripta fuere vicissim exarata hostilibus praesertim asperrimisque verbis, atque sententiis, quae a christiana caritate omnino abhorrent, et iis plane adversantur, quae ad mutuam concordiam tuendam requiruntur, atque in lucem prodierunt inscia, et invita hac Apostolica Sede, quemadmodum per iteratas ejusdem Nostrae Congregationis literas declarandum esse voluimus. Quisque vestrum noscit quae exinde scandala evenerunt non sine levi vestrae Nationis damno, et quo studio Nos, nulla interposita mora, omnem Nostram operam impendere properavimus, ut omnes a Vobis amoverentur contentiones, et dissensiones, earumque germina radicitus extirparentur. Nec mediocri certe jucunditate affecti fuimus, proptereaquod primae Nostrae curae optatum habuere exitum. Namque Venerabiles Fratres Antonius vester Archiepiscopus Constantinopolitanus, et Julianus Archiepiscopus Petrensis in partibus Infidelium ac Noster istic Vicarius Apostolicus pro fidelibus Latini ritus ad Nos venerunt, ac rebus omnibus expositis inter se concordissimis animis plane consensere, ac deinde Nobis probantibus in vulgus ediderunt quae vicissim constituerant. Atque utinam, veluti paterno Nostro cordi jucundissimum fuisset, omnes isti vestrae Nationis ordines pari

ևել հայթայթելու համար: Ուստի նոյն մեծարգոյ եղբայրն երբ որ իրեն յանձնուած պաշտօնը կատարելով՝ իրաց վրայ ճիշդ ծանօթութիւններ տուաւ Մեզի, Մեր Հաւատոյ տարածման ժողովոյն մեծարգոյ եղբարց՝ սրբոյ Հռոմէական Եկեղեցւոյ կարգինալներուն հանած զանազան Հրովարտակներն հաստատեցինք, եւ ի մէջ այլոց ան Հրովարտակն ալ՝ որով շնորհունուեցաւ Համայնեաց կոչուած ընկերութիւնը, որ ընկերութենէ՝ իրաւամբ կը գուշակուէր որ շատ վնասներ պիտի ծագին: Անկէ ետքը Մեր առաքելական թղթերը գրեցինք, որոնցմով թէ Մեր նախորդը՝ Պիոս Է.ին միտքը դրածները գլուխ հանեցինք, եւ թէ ուրիշ հինգ հայածէս Եպիսկոպոսներ հաստատեցինք, որոնց մէջ բաժնուեցաւ Կոստանդնուպոլսոյ հին եւ ընդարձակ թեմին մեծ մասը:

Աւ երբ որ Մենք այնու յուսով ստոյգ կեցած էինք՝ որ նոր եկեղեցական հայ Գաւառն աս Մեր հայրական հողերով կրնայ յաջողութեամբ եւ երջանկութեամբ բարգաւաճել ու ծաղկիլ, ոչ առանց Մեր սրտին մեծ ցաւոց իմացանք, որ արդէն շատնցուրէն յառնէ թշնամոյ ձեր Ազգին մէջ խոթուած վնասակար երկպառակութեան հողիններն որ աւուր վրայ ան աստիճանի կը զօրանան, որ կը գտնուին նա եւ այնպիսի անձինք՝ որոնք այսպիսի երկպառակութիւնները տածելու եւ արծարծելու համար՝ իրենց պատրուակ կ'ընեն նոյն իսկ այն միջոցներն՝ որոնցմով աս առաքելական Գահը ձեր Ազգին օգնելու մեծապէս կը բաղձար: Աս ոգւոց երկպառակութիւնն՝ որն որ երբեք ըստ բաւականին չ'ողբացուիր, աւելի եւս սաստիկ բորբոքեցաւ, երբ որ երկու գժտեալ կողմերն ալ ժողովողեան մէջ գրուածներ հրատարակելով՝ Ազգին կրօնական խնդիրներուն վրայ յայտնապէս եւ հրապարակաւ խօսիլ ու վիճել սկսան, եւ աս գրուածները փոփոխակի բորբոքեցան գլխաւորաբար թշնամական եւ խիստ խօսքերով ու վճիռներով, որոնք քրիստոնէական սէրէն բոլորովին հեռու են եւ փոփոխ միաբանութիւնը պահելու համար պահանջուած բաներուն յայտնապէս ընդդէմ են, եւ ի լոյս ընծայուեցան առանց գիտութեան եւ ընդդէմ կամաց այս Առաքելական Աթոռին, ինչպէս ուղեցինք որ նոյն Մեր ժողովքին կրկին եւ կրկին թղթերով յայտնուի: Ամէն մէկերնիդ ալ գիտեք որ ինչ գայթակղութիւններ անկից հետեւեցան, որոնք ձեր Ազգին քիչ վնաս չհասցուցին, եւ թէ ինչ ջանքով Մենք առանց յապաղելու փութացինք բոլոր Մեր ճիգն ի գործ գնել, որ ամէն կագ ու երկպառակութիւն մէջերնէդ վերցուի եւ անոնց բողբոջներն արմատուստ խլուին: Ստուգիւ քիչ ուրախութիւն չգագցինք անոր համար՝ որ Մեր առջի ջանքերը բաղձացուած ելքն ունեցան: Արովհետեւ մեծարգոյ եղբարքն՝ Անտոն Կոստանդնուպոլսի ձեր Արքեպիսկոպոսն եւ Յուլիանոս Պետրացւոց Արքեպիսկոպոս ի կողմանս անհաւատից եւ լատինածէս հաւատացելոց վրայ Մեր Առաքելական փոխանորդը՝ Մեզի եկան եւ ամենայն ինչ յայտնելով՝ միաբան մտք մէջերնին բոլորովին իրաւախոհ եղան, եւ վերջէն Մեր հաւանութեամբը փոփոխակի որոշած

alacritate juxta illa, quae Nostra Congregatio fidei propagandae praeposita monere et insinuare haud omisit, Nostris desideriis obsecuti fuissent plane fidentes Nostris consiliis et ordinationibus, quae ad commune vestrum omnium bonum unice spectabant. Siquidem haud cogermur tot deflere damna, et mala, quae in Vos ex animorum praesertim dissensione cum summo animi Nostri moerore redundarunt.

Cum igitur hae funestissimae contentiones et dissidia minime cessarent, mandavimus, ut eadem Nostra Congregatio fidei propagandae praeposita majori, qua fieri posset, celeritate accuratam cum veterum, tum recentium Armeniae Nationis quaestionum cognitionem diligentissime sibi compararet, illasque in variis conventibus VV. FF. NN. S. R. E. Cardinales ejusdem Congregationis pro singulari eorum prudentia ex more sedulo examinarent, atque perpenderent. Ac de hujusmodi re vehementer solliciti uni ex hisce conventibus Nos ipsi praefuimus, et, auditis eorumdem Cardinalium sententiis, significavimus quae Nostra mens esset de potioribus quaestionum articulis, nunquam intermittentes assiduis fervidisque precibus divitem in misericordia Deum orare, et obsecrare, ut omnipotenti divinae suae gratiae auxilio humilem Nostram operam ad animarum vestrarum bonum dumtaxat intentam juvare, ac fortunare vellet. Cum vero nihil Nobis potius, quam vestrae tranquillitati, ac prosperitati statim consulere, tum res illas perficiendas curavimus, quae ad hunc tam salutarem finem conducerent. Quapropter noscentes vestrae Nationis damna vel maxime aucta fuisse ex commemoratis scriptis in vulgus editis, eadem praecipua scripta, peculiari adhibito examine, prohibenda ac damnanda mandavimus, veluti etiam vehementer improbamus alia omnia, quae ad hoc idem negotium pertinent, quaeque vel ante, vel post damnata illa scripta in lucem prodire, ac sive armenio, sive armenio vulgari, sive italico, sive gallico, sive quovis alio idiomate sint exarata cum mutuum praesertim odium praeseferant christianae caritati omnino adversum. Omnia quoque Nostra studia convertimus, ut in isto Constantinopolitano Seminario recta et accurata Cleri institutio religiosissime quotidie magis promoveatur: utque Religiosae Familiae meliori usque ordine utantur, et congruum ab eadem Nostra Congregatione fidei propagandae Decretum pro-

բաներնին ժողովրդեան հրատարակեցին: Եւ երանի թէ, ինչպէս Մեր հայրենի սրտին հաճոյական կ'ըլլար, ձեր Ազգին ամէն կարգի մարդիկը նոյն յօժարութեամբ ան բաներու մէջ՝ զորոնք որ Մեր Հաւատոյ տարածման վրայ գրուած ժողովքն ազդ առնել ու յորդորել զանց չառաւ, Մեր բաղձանացը հնազանդէին՝ բոլորովին վստահելով Մեր խորհրդոցն ու կարգադրութեանց՝ որոնք մի միայն ձեր ամենուն ընդհանուր բարւոյն կը վերաբերին: Էջինք ստիպուել ան ատեն ողբալ այնչափ վնասներն ու չարիքը՝ որոնք գըլխաւորաբար ոգւոց երկպառակութենէն մէջերնիդ շատցան՝ մեծ տրտմութիւն պատճառելով Մեր սրտին: Երբ երբ որ աս աղետալի կոիւներն ու հակառակութիւնները չգաղթեցան, հրամայեցինք որ Հաւատոյ տարածման համար գրուած նոյն Մեր ժողովքն՝ ըստ կարի շուտով Հայոց Ազգին թէ հին եւ թէ նոր խնդրոց վրայ ճիշդ ծանօթութիւն մը հոգայ պատրաստէ, զորոնք նոյն ժողովքին Մեր մեծարգոյ եղբարքն՝ Հռոմէական սրբոյ Եկեղեցւոյ կարգինալները՝ զանազան նիստերու մէջ իրենց առանձինն խոհեմութեամբ ըստ սովորութեան ճշգիւ քննեն ու կշռեն: Եւ ասոր վրայ Մենք ալ սաստիկ հոգ ունենալով՝ անձամբ աս ժողովքներէն մէկուն գահերէց նստեցանք, ու ան կարգինալաց կարծիքները լսելով՝ նոյն խնդրոց երեւելի յօդուածներուն վրայ Մեր ունեցած միտքն ալ յայտնեցինք, եւ երբեք չգաղթեցանք յարատեւ ու եռանդուն աղօթքով բաղումողորմ Աստուծոյ աղաչել եւ պաղատել որ իր աստուածային շնորհաց ամենազօրօգնականութեամբ՝ ձեր հոգւոց բարւոյն համար միայն ըրած Մեր խոնարհ ջանքին ձեռք տայ եւ յաջողցնէ: Եւ որովհետեւ ձեր հանդարտութեան ու երջանկութեան հոգ տանելէն աւելի Մեզի լաւագոյն բան մը չկայ, անոր համար ջանացինք ան բաներն ի գործ դնել՝ որոնք նոյն փրկաւէտ վախճանին կը հասցընեն: Ուստի ճանչնալով որ ձեր Ազգին վնասները շատ աւելի բաղմնացան վերոյիշեալ գրուածները ժողովրդեան մէջ հրատարակուելով, մասնաւորապէս ան գրուածներն առանձին քննութեան տակ ձգելով՝ հրամայեցինք որ անոնք արգելուին եւ գատապարտուին*) . ինչպէս նաեւ սաստիկ կը մերժենք ուրիշ այն ամենայն գրուածներն՝ որոնք աս նիւթիս կը վերաբերին, եւ որոնք որ ան գատապարտեալ գրուածներէն կամ յառաջ կամ վերջն ի լոյս ընծայուած են, թէ գրաբար հայերէն, թէ աշխարհաբար հայերէն, թէ իտալերէն, թէ գաղղիերէն եւ թէ ուրիշ ինչ եւ իցէ լեզուաւ շինուած ըլլան, ինչու որ գլխաւորաբար իրենց մէջ քրիստոնէական սիրոյն բոլորովին հակառակ իրարու վրայ փոփոխ ատելութիւն կը պարունակեն: Նաեւ Մեր բոլոր ջանքը հոն կը դարձնենք որ ան կոստանդնուպոլսի կղերանոցին մէջ ուղիղ եւ ճիշդ կղերական կրթութիւնն երկիւղածութեամբ միշտ առաւել եւս յառաջանայ, ու կրօնաւորական ընտանիքները միշտ աւելի լաւագոյն կարգով վարուին, եւ արդէն Հաւատոյ տարածման նոյն Մեր

* Կ'ակնարկէ Ա. Յաւելուածը. տես էջ 16:

ferri jussimus, quod omni ex parte diligenter observari mandamus. Ad omnem autem controversiam ac suspicionem penitus amovendam de Monachorum Mechitharistarum Venetiis degentium doctrina, sciatis velimus, a Monachis ipsis luculentam catholicae eorum fidei et doctrinae professionem, ac declarationem debitis adhibitis subscriptionibus ad Nos missam fuisse, quae summam Nobis attulit consolationem, Nostrisque desideriiis quam cumulatissime satisfecit. Etenim non solum disertissimis verbis alacri libentique animo profitentur, se excipere omnes ordinationes, et decreta a Romanis Pontificibus et Sacris Congregationibus seu edita, seu edenda, ac signanter illa, quae vetant communicationem in divinis cum schismaticis, verum etiam clare aperteque declarant: „partem eorum Nationis, cujus bonum, et utilitatem praecipue, et unice ipsorum spectat Institutum, infeliciter reperiri sejunctam a communicatione Catholica Apostolica Romana, ac propterea declarant se amplecti, et cognoscere, veluti suos fratres, illos, quos Sancta Ecclesia Romana Apostolica recognoscit uti suos filios, et Armeniorum Schismaticorum errorem damnantes fatentur, illos esse extra veram Jesu Christi Ecclesiam, et profitentur, se numquam intermissuros orare, praedicare, ac tum factis, tum scriptis, tum verbis curare, ut iidem errantes redeant ad solum et unicum Christi Jesu ovile, cujus solus summus Pastor, Caput, et centrum est Romanus Pontifex Petri Apostolorum Principis Successor.“ Atque etiam Vobis significamus, opportuna alia consilia a Nobis fuisse suscepta, ut omnis timor plane deponatur circa Collegia, in quibus Monachi iidem Armeniam juventutem instituunt. Quo vero potissimum opus a Nostris Praedecessoribus inchoatum, et a Nobis ob ordinariam Episcoporum Hierarchiam ad optatum exitum istic adductam absolutum prospere progredi possit, et cum Archiepiscopi Primatis, tum aliorum Sacrorum Antistitum ejus Suffraganeorum electio locum habere queat, opportunas a praedicta Nostra Congregatione instructiones dari mandavimus, easque ad ipsum Archiepiscopum, aliosque Episcopos perferendas esse jussimus.

Quae quidem omnia satis superque ostendunt, Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filii, quam vehementer de spirituali vestro bono Nos solliciti simus, et quo paternae caritatis studio Armeniam

Ժողովքին հրամայեցինք որ ասոր յարմար Հրովարտակ մը դուրս հանուի, որն որ կը պատուիրենք որ ամէն կողմանէ ճշդիւ պահուի: Եւ որպէս զի Վենետիկ բնակող Մխիթարեան Միանձանց վարդապետութեան վրայ եղող ամէն վէճն ու կասկածը բոլորովին մէկդի վերնայ, կ'ուզենք որ գիտնաք թէ նոյն Միանձունքն իրենց ուղղափառ հաւատոյն ու վարդապետութեան լուսաւոր դաւանութիւնն ու յայտարարութիւնը պարտուպատշաճ ստորագրութեամբք Մեզի խաւրեցին, որն որ մեծ մխիթարութիւն տուաւ Մեզի եւ Մեր բաղձանքները լիապէս գոհ ըրաւ: Վասն զի չէ թէ միայն ճօն խօսքերով յօժար ու մտադիւր սրտիւ կը խոստովանին որ կ'ընդունին Հռոմայ-Քահանայապետներէն ու Սուրբ Ժողովքներէն հրատարակուած կամ հրատարակելի կարգադրութիւններն ու հրովարտակները, յանունէ ալ նշանակելով՝ ան հրովարտակներն՝ որոնք հերձուածողաց հետ յաստուածայինս հաղորդակցութիւնը կ'արգելեն, հապա նաեւ յայտնի եւ բացայայտ կը ծանուցանեն թէ «իրենց Ազգին՝ որուն բարիքն ու օգուտն իրենց Միաբանութեան առանձինն եւ միակ նպատակն է, մէկ մասը դժբախտութեամբ կաթողիկէ Առաքելական Հռոմէական հաղորդութենէ անջատեալ կը գտնուի, եւ անոր համար կը ծանուցանեն թէ իբրեւ իրենց եղբարքը կ'ընդունին եւ կը ճանչնան զանոնք՝ զորոնք որ Հռոմէական Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին իբրեւ իր որդիքը կը ճանչնայ, եւ Հայ հերձուածողաց մոլորութիւնը դատապարտելով՝ կը դաւանին թէ անոնք Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ Եկեղեցիէն դուրս են, եւ կը խոստովանին թէ երբեք պիտի չդարձնին աղօթել, քարոզել, ու թէ գործքով, թէ գրուածքով, թէ խօսքով ջանալ որ ան մոլորեալները նորէն Յիսուսի Քրիստոսի մի եւ միակ փարախը դառնան, որուն մի միայն Հովուապետ, Գլուխ եւ Կենդրոն է Հռոմայ Քահանայապետը, Պետրոսի՝ Առաքելոց իշխանին յաջորդը»: Նա եւ կը յայտնենք ձեզի որ ուրիշ դիպող կամ հարկաւոր միջոցներու ալ ձեռք զարկինք, որպէս զի բոլորովին մէկ դի ձգուի ամէն երկիւղ ան Վարժարաններուն նկատմամբ՝ որոնց մէջ նոյն Միանձունք Հայ պատանիները կը կրթեն: Եւ որպէս զի ան գլխաւոր գործքը՝ զորն որ Մեր նախորդներն սկսած էին ու Մենք կարգաւորեալ եպիսկոպոսական նուիրապետութիւն խոթելովս՝ բաղձացուած վախճանին հասուցինք, կարենայ յաջողութեամբ յառաջ երթալ, ու թէ նախագահ Արքեպիսկոպոսին եւ թէ ուրիշ նուիրական Առաջնորդաց, այս ինքն անոր օգնական եպիսկոպոսաց ընտրութիւնը կարող ըլլայ ի գործ դրուիլ, հրամայեցինք որ Մեր նախասացեալ Ժողովքին ձեռքով հրահանգներ դուրս տրուին*), եւ պատուիրեցինք որ ան հրահանգները նոյն Արքեպիսկոպոսին եւ ուրիշ եպիսկոպոսաց խրկուին:

Այս ամենայն ըստ բաւականին ու բաւականէն աւելի կը ցուցնեն, մեծարգոյ Եղբարք ու սիրելի Որդիք, թէ ինչպէս ձեր հոգեւոր բարեւոյն սաստիկ հոգ ունինք եւ ինչպիսի հայրագութ ջանիք ձեր

* Կ'ակնարկէ Բ. Յուլիուսի. տես էջ 17:

vestram Nationem in Domino prosequamur. Nunc vero has Nostras Vobis scribimus Litteras, quibus Vos omnes peramanter alloquimur, ac sumopere hortamur, monemus, et obsecramus, ut induatis vos, sicut electi Dei, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, atque arctissimo inter vos concordiae et caritatis vinculo obstricti deponatis omnes similitates, contentiones, aemulationes, iras, dissensiones, ac sequamini in omnibus pacem, et sanctimoniam, et unanimes idipsum sentientes perfecti sitis in eodem sensu, et in eadem sententia, ac solliciti servare in vinculo pacis illam spiritus unitatem, quae a Christo Domino tantopere fuit commendata et inculcata. Quibus amantissimis Nostris monitis, hortationibus, desideriiis, et postulationibus Vos pro filiali vestra erga Nos, et hanc Sanctam Sedem pietate eo magis obsecuturos esse confidimus, quod tristi experientia docti scitis quot calamitates ob animorum discordiam illustris vestra Natio sit perpessa, quae secundis, faustisque rebus usa profecto fuisset, si omnes mutua voluntatum concordia devincti, et invicem diligentes ambulassent in caritate Dei. Memoria igitur repetentes quibus aerumnis propter discordiam afflicti fuistis, ac serio considerantes quod *omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit*¹⁾, et illud Apostoli monitum prae oculis semper habentes, scilicet, *quod si invicem mordetis, et comeditis, videte ne ab invicem consummami*²⁾, nihil Vobis omnibus in posterum potius, nihil antiquius sit quam singulari cura et studio christianam inter Vos animorum concordiam fovere, pacem habere, et ea quae pacis sunt sectari. Omnes quidem memineritis qua paterna sollicitudine hanc concordiam Vobis quoque inculcaverit idem Deceptor Noster Pius VIII., qui in ista Archiepiscopali Primatiali Constantinopolitana Sede instituenda suis Apostolicis Litteris finem dedit hisce S. Leonis Magni Praedecessoris item Nostri verbis: „Connexio scilicet totius corporis unam sanitatem, unamque pulchritudinem facit; et haec connexio unius quidem corporis unanimatem requirit, sed praecipue exigit concordiam Sacerdotum.“ Quae salutaria sane monita denuo pari studio repetere haud omisit alter Praedecessor Noster Gregorius XVI., ut magis magisque Vos omnes ad hanc mutuam animorum concordiam tuendam excitaret atque inflammaret.

Nunc vero sermonem Nostrum ad Vos praecipue convertimus, Venerabiles Fratres, istius ecclesiasticae Constantinopolitanae Provinciae Antistites, ac Vos vehementer in Domino

¹ Matth. 12. 25.

² Gal. 5. 15.

Հայ Ազգը կը խնամենք ի Տէր: Իսկ Տիմայ Մեր աս թուղթը ձեզի կը գրենք, որով ձեր ամենուն գորովալիբ գթով կը խօսինք, եւ ամենքնիդ ալ մեծապէս կը յորդորենք, կը խրատենք ու կ'աղաչենք որ Աստուծոյ ընտրելոցը նման վրանիդ զգենուք քաղցրութիւն, խոնարհութիւն, հեղուցութիւն եւ երկայնամուտութիւն, եւ միաբանութեան ու սիրոյ անձուկ զօրիւ մէջերնիդ կապուելով՝ մէկդի ձգէք ամենայն թշնամութիւն, կագ, նախանձ, բարկութիւն ու հակառակութիւն, եւ յամենայնի խաղաղութեան ու սրբութեան ետեւէն ըլլաք, եւ համաշունչ միախորհուրդ՝ հաստատուիք ի նոյն միտս եւ ի նոյն կարծիս, եւ փութաք խաղաղութեան յօգիւ պահել այն հոգւոյ միութիւնը՝ զորն որ Քրիստոս Տէրն այնչափ յանձնեց ու կրկնեց: Եւ անով աւելի վստահ ենք որ դուք Մեզի ու աս սուրբ Գահուն ունեցած ձեր որդիական սիրոյն համար աս Մեր սիրալիբ խրատներուն, յորդորներուն, բաղձանքներուն եւ խնդրուածներուն պիտի անսաք, ուրովհետեւ տխուր փորձով սորված գիտէք թէ որչափ թշուառութիւն կրեց ոգւոց երկպառակութեան համար ձեր երեւելի Ազգը, որն որ ստուգիւ յաջող ու բարեբախտ վիճակի մէջ կ'ըլլար, եթէ ամեն ալ փոփոխ միակամութեամբ իրարու հետ կապուած եւ մէկգլմէկ սիրելով շրջէին ի սէր Աստուծոյ: Արդ եթէ ստեպ մտքերնիդ բերէք թէ ինչ դժբախտութիւններ կրեցիք անմիաբանութեան համար, եւ ծանր մտածէք որ ասինոյն Կառմ Կամ Կոնստանտնուպոլիսի Կառմ (Մատթ. ԺԲ. 25), եւ միշտ աչքերնուդ առջեւ ունենաք Առաքելոյն ան խրատը, այս ինքն՝ զի ինչ զիմանս Խաժողիցե՛ք եւ Կոփիցե՛ք, զիմոյ լիբո՛ւ Կոփիցե՛ք ի միմանոյ աստակիցե՛ք (Գաղատ. Ե. 15). ան ատեն ամեննուդ ալ բան մը այնպէս հաճոյ, այնպէս սիրելի չ'երեւար, ինչպէս մասնաւոր փութով ու ջանքով քրիստոնէական միակամութիւնը մէջերնիդ տածել, խաղաղութիւն ունենալ ու խաղաղութեան ետեւէն երթալ: Արդէն ամենքնիդ ալ կը յիշէք թէ ինչ հայրական խնամքով աս միաբանութիւնը ձեզի ալ շատ անգամ կրկնեց Մեր նախորդը Պիոս Ը., որն որ այն Արքեպիսկոպոսական Նախագահական Կոստանդնուպոլիսի Աթոռը հաստատած ժամանակն իր Առաքելական Թղթոյն վերջ տուաւ Ս. Լեւոնի Մեծի՝ Մեր նախորդին աս խօսքերովը. «Բոլոր մարմնոյն յօդակապը՝ մէկ առողջութիւն ու մէկ գեղեցկութիւն կը կազմէ, եւ աս յօդակապը՝ թէպէտ մէկ մարմնոյ համաշնչութիւն կը խնդրէ, բայց մասնաւորապէս քահանայից միաբանութիւնը կը պահանջէ»: Աս փրկարար խրատները նոյն ջանքով նորէն կրկնեց միւս Մեր նախորդը Գրիգոր ԺԶ., որպէս զի զձեզ ամենքդ ալ աս փոփոխ ոգւոց միաբանութիւնը պահելու առաւել քան զառաւել յօժարեցընէ ու բորբոքէ:

Ուստի Տիմայ Մեր խօսքը ձեզի մասնաւորապէս կը դարձնենք, մեծարգոյ Եղբարք՝ Կոստանդնուպոլսոյ եկեղեցական Գաւառին Առաջնորդները, եւ զձեզ սաստիկ կ'երգուրնցընենք ի Տէր՝ որ երբեք

obtestamur, ut nunquam cessetis concordissimis animis, et ingeminatis studiis qua opere, qua verbo, qua exemplo fideles Vobis commissos ad mutuam concordiam, pacem, et caritatem continenter hortari, inflammare, et cujusque dissensionis motus frangere, atque comprimere. Omnes autem gravissimi episcopalis vestri muneris partes summa animorum, voluntatum et sententiarum conjunctione sedulo ac studiosissime obeuntes „pascite, „qui in Vobis est, gregem Dei, providentes non „coacte, sed spontanee secundum Deum..... „neque ut dominantes in Cleris, sed forma facti „regis ex animo¹⁾. ”In primis vero nullis neque curis, neque consiliis, neque laboribus unquam parcite, ut in vestris Dioecesibus divinae fidei nostrae depositum integrum, inviolatumque custodiatur, ut Clerus rebus optimis sancte instituat, et ad omnem virtutem, atque ecclesiasticum spiritum accurate fingatur, ac disciplinis praesertim sacris ab omni cujusque erroris periculo plane alienis erudiat, ut fideles quotidie magis salutari catholicae religionis doctrina, ejusque sanctissimis praeceptionibus imbuantur, et per gratiarum charismata confirmantur, quo declinantes a malo, et facientes bonum crescant in scientia Dei, et alacriori usque pede incedant per semitas Domini; et instent viam, quae ducit ad vitam, ut morum honestas, vitae integritas, ac virtus, religio, pietas majora in dies incrementa suscipiant, et in omnium animis vigeant, ac dominantur. Atque in Pastorum Principis exemplum semper intuentes, qui se *mitem et humilem corde* professus est, quique reliquit nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, nihil antiquius habeatis, Venerabiles Fratres, quam miseros errantes in spiritu lenitatis, et mansuetudinis ad rectum justitiae et veritatis tramitem reducere, illosque ex Apostoli praescripto arguere, obsecrare, increpare in omni bonitate, patientia et doctrina, „cum saepe plus erga cor- „rigendos agat benevolentia, quam austeritas, „plus exhortatio, quam comminatio, plus caritas, quam potestas²⁾.” Quod si interdum gravitatis, ac severitatis partes a Vobis sint adhibendae, quando, levioribus jam frustra adhibitis fomentis morbi gravitas acriora remedia postulat, in delinquentes homines ex Sacrorum Canonum praescripto animadvertite temperantes cum misericordia judicium, cum mansuetudine zelum, cum lenitate rigorem, quemadmodum Ecclesiae pastores vel maxime decet, qui se subditis suis pietate matrem, disciplina patrem exhibere debent.

չդադրիք միաբան մտք եւ կրկին ու կրկին ջանքով՝ ձեզի յանձնուած հաւատացեալները՝ երբեմն գործ- քով, երբեմն խօսքով եւ երբեմն օրինակաւ փոփո- խակի միաբանութեան, խաղաղութեան եւ սիրոյ ստէպ յորդորել, բորբոքել եւ ամէն երկպառակու- թեան շարժումները զսպել ու նուաճել: Եւ մե- ծաւ միաբանութեամբ հոգւոց, կամաց եւ կարծեաց ձեր եպիսկոպոսական ծանր պաշտօնին ամէն մա- սանցն ուշի ուշով ու ճշգիւ միտ դնելով՝ «բա՛նցե՛ք որ ի յեղ հօրդ է Աստուծոյ. վերահացո՛ւ լինել թէ երբե- անայ՝ այլ համա՛ ըստ Աստուծոյ... թէ երբե- րբեւո՛ւ վե՛ճակացն, այլ լինել օրինակ հօրն» (Ա. Պետր. Ե. 2. 3): Եւ գլխաւորաբար մի խնայէք երբեք ո՛չ հոգոց, ո՛չ միջոցներու եւ ո՛չ աշխատանաց, որպէս զի մեր աստուածային հաւատոյ աւանդը ձեր թեմերուն մէջ ամբողջ ու անարատ պահուի, որպէս զի Կղերը սրբ- բութեամբ բարի բաներու զբաղի եւ ամէն առաքի- նութեանց ու եկեղեցական հոգւոյ մէջ ճշգիւ կրթ- թուի եւ մոլութեանց ամէն տեսակ վտանգներէն զերծ եղող սուրբ հրահանգներով վարժի, որպէս զի հաւատացեալք կաթողիկէ կրօնից փրկարար վար- դապետութեան ու անոր սուրբ պատուիրաններուն մէջ օր ըստ օրէ աւելի եւս հրահանգուին եւ շնոր- հաց պարգեւով հաստատուին, որով չարէն խոտո- բելով ու բարին ընելով՝ աստուածգիտութեան մէջ աճին եւ յօժար ու երագ ընթացքով Աստուծոյ շա- ղաց մէջ յառաջ երթան, ու յարատեւեն ան ճամբուն մէջ՝ որն որ ի կեանս կը տանի, որպէս զի բարուց հա- մեստութիւնը, վարուց անարատութիւնն ու առաքի- նութիւնը, կրօնը, բարեպաշտութիւնն օր քան զօր մեծապէս աճին ու զարգանան եւ ամենուն սրտին մէջ զօրանան ու տիրեն: Եւ միշտ Հովուապետին օրինա- կին նայելով, որն որ իրեն համար ըսաւ թէ «եղ ե- խոնարհ է սրբի», եւ մեզի օրինակ թողուց որ անոր հետոցն հետեւինք, բան մը այնչափ հաճոյական չերեւայ ձեզի, մեծարդոյ Եղբարք, որչափ՝ որոր- մելի մոլորեալները քաղցրութեան ու հեղութեան հոգւով արդարութեան ու ճշմարտութեան ուղիղ ճամբան դարձնել եւ զանոնք Առաքելոյն հրամա- նին համաձայն՝ ամենայն քաղցրութեամբ, երկայն- մտութեամբ ու վարդապետութեամբ յանդիմանել, սաստել ու մխիթարել, «որովհետեւ ուղղուելինե- րուն վրայ շատ անգամ աւելի ազդեցութիւն կ'ընէ քաղցրութիւնը՝ քան թէ խստութիւնը, աւելի յոր- դորը՝ քան թէ սպառնալիքը, աւելի սէրը՝ քան թէ իշխանութիւնը»¹⁾: Վասն զի եթէ արդէն պարապ տեղ թեթեւ դարմաններ ընենէ՞ք ետքը՝ հիւան- դութեան ծանրութիւնը խիստ դեղեր կը պահանջէ եւ երբեմն սաստկութիւն ու խստութիւն բանեցը- նել հարկ կ'ըլլայ նէ, յանցաւորները սուրբ կանո- նաց պատուէրներուն համաձայն նկատելով, դատա- ստաննիդ՝ գթութեամբ, եռանդնիդ՝ հեղութեամբ, խստութիւննիդ՝ քաղցրութեամբ չափաւորեցէք, ինչպէս որ մեծապէս կը վայլէ Եկեղեցւոյ հովիւնե- րուն, որոնք իրենց հպատակներուն՝ գորովով մայր պիտ'որ ըլլան ու խրատով հայր:

¹ Petr. Epist. 1. cap. 5. v. 2. 3.
² Conc. Trid. Sess. XIII. Cap. 1. De Reformat.

¹ Ժող. Տրիդենտ. դում. ԺԳ. ԳԼ. Ա. Վասն նորոգ.:

Vos etiam omnes omnium ordinum affamur, Dilecti Filii Cleri cum Secularis, tum Regularis, qui divino ministerio mancipati elegistis jam Dominum tamquam partem haereditatis vestrae. Propriis Antistitibus, uti par est, subditi, eisque obedi- entes, ac memores vocationis, et dignitatis vestrae, eam morum gravitate, vitae sanctitate exsequi ac tueri contendite, quo populos in magnum ve- stri ordinis amorem, venerationemque adducere, ac magnum ecclesiasticae aedificationi incremen- tum afferre quotidie magis possitis. Quamobrem studiosissime declinantes ab iis omnibus, quae Clericis vetita, quaeque eos nequaquam decent, nihil unquam admittere velitis, quod aliis offensi- oni esse possit, sed magis magisque curate praebere vosmetipsos exemplum bonorum ope- rum in verbo, in conversatione, in caritate non ficta, in doctrina, in fide, in castitate. Cum ve- ro sive necessitate, sive sacri ministerii ratione compulsi in secularium domibus versari debetis, vestris omnibus actionibus ecclesiasticae perso- nae dignitatem ac magnitudinem ita sustinere contendite, ut virtutum omnium ornata fulgentes sitis bonus Christi odor. Vos autem Religiosi viri prae oculis habentes Decretum ejusdem No- strae Congregationis die 20. Augusti superiori anno jussu Nostro editum, illud religiosissime ser- vandum curate. Nunquam vero intermittite vos omnes utriusque Cleri viri orationi instare, ac Deum continenter precari, ut uberrima caelestis suae gratiae dona super Vos, et christianum po- pulum propitius semper effundat. Ne cessetis di- vinarum praesertim litterarum, sacrarumque di- sciplinarum studia assidue, ac sedulo excolere, quo possitis iis respondere, qui legem de ore vestro requirunt, et mandata Dei illos docere, qui igno- rant et errant. Singulari vero industria, ac dili- gentia quaerentes non quae vestrae sunt, sed quae Jesu Christi sunt, studete, Dilecti Filii, omnia sacri vestri ministerii munia pie sancteque exercere, atque unanimes vestram omnem cum pro- priis Antistitibus operam praestare nunquam in- termittite, ut sempiternam fidelium salutem pro- curare, ac sanctissimam nostram religionem, ejus- que doctrinam magis magisque promovere, et discordiarum semina extirpare, atque christia- nae concordiae, et pacis amorem omnibus inge- rere possitis. Cum autem omnis sapientia a Deo, tum qui inter vos scientia pollent, ne superbiant unquam, sed humillimas clementissimo bonorum

Վաբու ձեզի ալ կը խօսինք, սիրելի Որդիք՝ թէ աշխարհական եւ թէ կրօնաւոր Վղերք՝ ինչ եւ իցէ աստիճանէ որ ըլլաք, ձեզի՝ որ աստուածային պաշ- տաման սպասաւորելով՝ ընտրեցիք զԱստուած իբրեւ մասն ձեր ժառանգութեան: Չեր սեպհական Առա- ջնորդաց, ինչպէս որ պատշաճ է, հպատակելով ու անոնց հնազանդելով եւ ձեր կոչումն ու պատիւը յիշելով՝ փոյթ տարէք բարուց ծանրութեամբ ու վարուց սրբութեամբ զանիկայ գործածել ու պա- հել, որով կարող ըլլաք անանկ ընել որ ժողովուրդը ձեր աստիճանին կամ կարգին վրայ օր ըստ օրէ աւելի եւս մեծ սէր ու յարգութիւն ստանայ եւ ե- կեղեցական շինութեան մեծ յառաջացում բերէք: Անոր համար մեծաւ փութով խոտորելով ան ամէն բաներէն՝ որոնք Վղերականաց արգելեալ են ու որոնք որ անոնց երբեք չեն վայելեր, ամենեւին չընէք այնպէս բան մը՝ որն որ ուրիշներուն գայթակղու- թիւն կրնայ ըլլալ, հապա ջանացէք առաւել քան զառաւել՝ որ խօսքով, վարմունքով, անկեղծ սի- րով, վարդապետութեամբ, հաւատքով ու սրբու- թեամբ՝ բարի գործոց օրինակ ընէք զձեզ: Իսկ երբ որ կամ ի հարկէ կամ սուրբ ծառայութեան պատ- ճառաւ ստիպուելով՝ աշխարհականաց աները կը պարտաւորիք գտնուիլ, նայեցէք որ ձեր ամէն գործ- քերուն մէջ եկեղեցական անձի պատիւն ու մե- ծութիւնն այնպէս պահէք, որ ամենայն առաքինու- թեանց զարգուք փայլելով՝ հոտ անոյշ ըլլաք Քրի- ստոսի: Եւ դուք, կրօնաւորք, անցած տարւան Օգո- ստոսի 20ին Մեր հրամանաւ Մեր ժողովքին դուրս հանած Հրովարտակն*) աչքերնուդ առջեւ ունենա- լով, փոյթ տարէք որ զանիկայ երկիւղածութեամբ պահէք: Ու ամէնքնիդ ալ, թէ աշխարհական եւ թէ կրօնաւոր Վղերք, աղօթքէն երբեք ետ մի կե- նաք եւ շարունակ Աստուծոյ աղաչեցէք որ իր եր- կնաւոր շնորհաց յորդառատ պարգեւները ձեր ու քրիստոնեայ ժողովրդեան վրայ միշտ հեղու գթու- թեամբ: Մի դադրիք գլխաւորաբար աստուածային գրոց ու սուրբ հրահանգաց ուսմունքը յարատեւու- թեամբ ու փութով մշակել, որով կարող ըլլաք պատասխան տալ անոնց՝ որոնք ձեր բերնէն օրէնք կը պահանջեն, եւ սգիտաց ու մոլորելոց Աստուծոյ պատուիրանները սովորեցընել: Եւ առանձինն իմն ճգամբ ու փութով չէ թէ ձեր անձանցն՝ հապա Յի- սուսի Քրիստոսինը փնտուելով՝ ջանացէք, սիրելի Որդիք, որ ձեր սուրբ ծառայութեան ամէն պաշ- տօններն երկիւղածութեամբ ու սրբութեամբ կա- տարէք, եւ համաշունչ ձեր բոլոր օգնականութիւնը ձեր Առաջնորդաց երբեք մի զլանաք, որ կարող ըլլաք հաւատացելոց յաւիտենական փրկութիւնը հոգալ, եւ մեր սուրբ կրօնքն ու անոր վարդապե- տութիւնն առաւելապէս յառաջացընել եւ անմիա- բանութեան սերմանքն արմատուտ խլել ու քրի- ստոնէական միաբանութեան եւ խաղաղութեան սէրն ամենուն սիրաբ խոթել: Եւ որովհետեւ ամենայն ի- մաստութիւն Աստուծմէ է, անոր համար մէջերնիդ գիտութեամբ երեւելի եղողներն երբեք չհպարտա-

1 Matth. 12. 25.
2 Gal. 5. 15.

* Կ'ակնարկէ Ա. Յաւելուածը. տես էջ 19:

omnium largitori Domino agentes gratias, doctrina ad propriam, aliorumque aedificationem semper utantur, serio meditates, Deum superbis resistere, humilibus autem dare gratiam, et ab Ipso gravius illos judicari, qui plus ceteris acceperint. Nam, uti sapientissime monet S. Gregorius Magnus Decessor Noster, „cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum; ac propterea tanto esse humilior, atque ad serviendum Deo promptior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione 1)“. Nemo inter Vos unquam reperiatur, qui aliis vestri potissimum ecclesiastici ordinis viris illa dona invidere videatur, ex quibus spiritalis in proximum utilitas possit redundare.

Sed jam os Nostrum patet ad Vos omnes, Dilectissimi in Christo Filii Armeniae Catholicae Nationis in istis Constantinopolitanae ecclesiasticae Provinciae regionibus degentes cujusque ordinis, aetatis, sexus, et conditionis. Vos igitur pro summo paterno Nostro in Vos omnes amore etiam atque etiam in Domino monemus et hortamur, ut omnibus simultatibus, dissensionibus, aemulationibus, dissidiis depositis, mutuam inter vos concordiam et pacem habeatis supportantes invicem in caritate. Vobis autem summopere cordi sit in catholicae religionis professione quotidie magis stabiles persistere, ac Nobis, et huic Beatissimi Principis Apostolorum Cathedrae firmiter, constanterque ax animo adhaerere, et operibus caritatem vel in Deum, vel in proximum praeseferebantibus semper insistere, ac singula Dei et Ecclesiae mandata sedulo exsequi, et omnia peragere in nomine Domini Nostri Jesu Christi. Subditi estote et obedite vestris Episcopis, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei. Ipsi enim vestra salus est commissa, de qua severissimam aeterno Pastorum Principi rationem aliquando sunt reddituri, ac propterea ipsis summopere advigilandum, excubandum, allaborandum, ut vos ad salutis semitam deducant, ac doctrinae opportunitate, et veritate infirma confirmant, disrupta consolident, depravata convertant, et verbum vitae in aeternitatis cibum vobis alendis dispendant. Quare vestras aures ipsorum Antistitum voci, et auctoritati faciles praebete, et nunquam eveniat, ut aliquis inter vos existat, qui proprio Antistiti resistere, eique legem im-

նան, հապա Աստուծոյ՝ ամենայն բարեաց գթած պարգեւատուին, խոնարհական շնորհակալութիւն մատուցանելով՝ այն ուսումնին կամ վարդապետութիւննին իրենց անձանց եւ ուրիշներուն շինութեան միշտ գործածեն, ծանրութեամբ մտածելով՝ որ Աստուած հպարտներուն հակառակ է ու խոնարհաց շնորհք կու տայ, եւ թէ սաստկագոյն պիտի դատուին Աստուծմէ անոնք՝ որոնք ուրիշներէն աւելի ընդունեցան: Վասն զի, ինչպէս որ շատ իմաստութեամբ կը խրատէ Մեր Նախորդը Մեծն Ս. Գրիգոր, «երբ որ պարգեւները կ'աճին, պարգեւաց պարտքերն ալ կ'աճին, եւ անոր համար իւրաքանչիւր ի պաշտօնէ կը պարտաւորի այնչափ աւելի խոնարհագոյն ու Աստուծոյ ծառայելու պատրաստագոյն ըլլալ, որչափ որ համար տուած ատեն ինք զինք աւելի պատականագոյն կը տեսնէ»¹⁾: Մէջերնիդ երբեք մէկը չգտնուի՝ որ գլխաւորաբար ձեր եկեղեցական կարգի ուրիշ անձինքներուն ունեցած այն պարգեւներուն նախանձող երեւայ, որոնցմէ ընկերին կրնայ հագեւոր օգուտ ըլլալ:

Իսկ իմաց բերաննիս ձեզի կը բացուի, ուղղափառ Հայ Ազգին ամենասիրելի Արդիքդ ի Քրիստոս, որ Կոստանդնուպոլսոյ եկեղեցական Գաւառին երկիրներուն մէջ կը բնակիք՝ ինչ կարգի, հասակի, սեռի ու վիճակի որ ըլլաք: Արդ ձեր ամենուրեք Վրայ Մեր ունեցած հայրական մեծ սիրոյն համար զձեզ սաստիկ կը խրատենք ու կը յորդորենք ի Տէր՝ որ ամենայն թշնամութիւն, երկպառակութիւն, նախանձ ու հակառակութիւն մէկդի թող տալով՝ մէջերնիդ փոփոխ միաբանութիւն ու խաղաղութիւն ունենաք սիրով իրարու համբերելով: Եւ մեծ փափաքնիդ ան ըլլայ՝ որ կաթողիկէ կրօնից դաւանութեան մէջ որ քան զոր աւելի եւս հաստատուն մնաք, եւ Մեզի ու աս երանելի Առաքելապետին Գահուն հաստատութեամբ ու պնդութեամբ սրտանց յարիք, եւ միշտ այնպիսի գործքերու հետ ըլլաք՝ որոնք աստուածային կամ եղբայրական սիրոյ գործքեր ըլլան, ու Աստուծոյ եւ Եկեղեցւոյ ամէն մէկ պատուիրանները ճշգիւ ի գործ դնէք եւ ամենայն ինչ կատարէք յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Հպատակ եղէք ու հնազանդեցէք ձեր Եպիսկոպոսներուն՝ զորոնք որ Հոգին սուրբ դրաւ Աստուծոյ Եկեղեցին հովուելու համար: Վասն զի ձեր փրկութիւնն անոնց յանձնուած է, որուն վրայ երբեմն խիստ համար պիտի տան յաւիտենական Հովուապետին, եւ անոր համար պէտք են մեծապէս հսկել, զգուշանալ ու աշխատիլ որ զձեզ փրկութեան ճամբան բերեն ու պատշաճ վարդապետութեամբ եւ ճշմարտութեամբ հիւանդներն հաստատեն, խորտակեալներն ամրացնեն, թիւրեալները դարձնեն, եւ զբանն կենաց՝ իբրեւ յաւիտենական կերակուր զձեզ սնուցանելու համար մատակարարեն: Ուստի դիւրալուր ըրէք ձեր լսելիքները նոյն Առաջնորդաց ձայնին ու իշխանութեան եւ երբեք չըլլայ թէ մէջերնիդ մէկը գտնուի՝ որ իր Առաջնորդին ընդդէմ դառնայ եւ եղանակաւ մը անոր օրէնք դնել

1) S. Gregor. Homil. IX. in Evang.

Ս. Գրիգ. Ճառ Թ. յԱւետար.

ponere quodammodo velit in iis praesertim omnibus, quae ad episcopale ministerium, et auctoritatem pertinent.

Vos modo alloquimur omnes, qui in Armenia ista catholica Natione et generis nobilitate, et muneris splendore, et auctoritate, et opibus ceteris praestatis. Nihil certe illustri vestrae Nationi utilius, nihil praestabilius obvenire unquam poterit, quam si vos omnes, uti honore, ac dignitate, ita etiam virtutum splendore praefulgeatis: a vobis enim christiana plebs exempla petit, quae imitetur. A Vobis igitur etiam atque etiam exposcimus, ut religionis amore, ac mutuae concordiae studio quotidie magis incensi non solum nihil unquam vel contra Ecclesiam, vel adversus vestros Sacrorum Antistites moliri velitis, quemadmodum agere solent, qui a catholica unitate sunt sejuncti, verum etiam ut vestra omnia consilia et studia conferatis, quo catholica Ecclesia majora istic incrementa suscipiat, et omnes debita reverentia, obsequio, et obedientia prosequantur tum supremam illam, plenamque potestatem Petro, ejusque Successoribus Romanis Pontificibus a Christo Domino divinitus collatam, pascendi scilicet, regendi, et gubernandi universam, quae late patet, Ecclesiam, tum sacram ac venerandam auctoritatem, qua erga proprium gregem pollent Episcopi, quae nulli prorsus unquam civili auctoritati possunt esse obnoxiae, ac subjectae. Videtis profecto quam gloriam Vobis comparare, et quam uberem a bonorum omnium retributore Deo mercedem consequi poteritis, si hisce Nostris monitis, desideriiis, ac postulacionibus obsequentes, sanctissimae nostrae religionis utilitatem, prosperitatemque, quantum in Vobis est, procurare contenderitis.

Antequam vero, Venerabiles Fratres ac Dilecti Filii, scribendi finem faciamus, Vobis nonnulla clare aperteque declaranda esse censemus circa rem, in quam magna sententiarum confusio est inducta, et quae non mediocrem causam dedit dissensionibus inter Vos exortis, ut omnes ambiguitates, et dubitationes de medio tollamus. Summam certe laudem ii omnes merentur, qui exoptant, ut illa Armeniae vestrae Nationis pars, quae adhuc in schismate misere versatur, ad catholicam unitatem redeat. Etenim hujusmodi desiderium plane respondet tum ardentissimis S. Matris Ecclesiae votis, quae Deum orare et obsecrare nunquam desinit, ut omnes dissidentes filii ad suum sinum et complexum revertantur, tum indefessis hujus Sanctae Sedis curis, et studiis, quae ob hanc causam tantopere allaboravit,

ուղէ գլխաւորաբար ան բաներու մէջ՝ որոնք եպիսկոպոսական պաշտօնին ու իշխանութեան կը վերաբերին:

Ձեր ամենուր կը խօսինք Տիմայ որ աս ուղղափառ Հայ Ազգին մէջ թէ տոհմի ազնուականութեամբ եւ թէ պաշտօնի փառաւորութեամբ եւ իշխանութեամբ ու հարստութեամբ ուրիշներէն աւելի վեր կը դասուիք: Ստուգիւ ձեր երեւելի Ազգին ուրիշ օգտակար ու շահաւոր բան մը չիկրնար պատահիլ, բայց եթէ ան՝ որ դուք, ինչպէս պատուով ու փառաւորութեամբ, նոյնպէս նաեւ առաքինութեանց պայծառութեամբ անոնցմէ աւելի փայլիք, ինչու որ ան քրիստոնեայ ռամիկը ձեզմէ կը խնդրէ օրինակ որ նմանի: Արդ ձեզմէ առաւելապէս կը խնդրենք որ կրօնից սիրով ու փոփոխ միաբանութեան ջանքով օր աւուր վրայ աւելի եւս բորբոքելով՝ չէ թէ միայն Եկեղեցւոյ կամ ձեր նուիրական Առաջնորդաց դէմ բան մը բնաւ չնիւթէք, ինչպէս սովոր են ընել անոնք՝ որ կաթողիկէ միութենէ անջատեալ են, հասպա նաեւ բոլոր խորհուրդնիդ ու ջանքերնիդ մէկտեղ ժողովք՝ որով կաթողիկէ Եկեղեցին մեծագոյն աճում ընդունի, եւ ամէնն ալ պարտուպատշաճ յարգութեամբ, մեծարանօք ու հնազանդութեամբ հպատակին թէ այն վերին ու լիակատար իշխանութեան՝ զորն որ Քրիստոս Տէրն յաստուածուստ շնորհեց Պետրոսի ու անոր յաջորդաց Հռոմայ քահանայապետներուն, այս ինքն՝ արածելու, հովուելու եւ կառավարելու լայնատարած ընդհանուր Եկեղեցին, եւ թէ այն սուրբ ու յարգելի ճոխութեան՝ որով եպիսկոպոսներն իրենց սեպհական հօտին կ'իշխեն, եւ այս իշխանութիւններն երբեք չեն կրնար ամենեւին քաղաքային իշխանութեան մը ստորակարգեալ եւ հպատակ ըլլալ: Անշուշտ կը տեսնէք թէ որչափ փառք ձեզի կրնաք պատրաստել եւ ինչ առատ վարձք կրնաք ստանալ ամենայն բարեաց վարձատրիչ Աստուծմէ, եթէ աս Մեր խրատներուն, բաղձանքներուն ու խնդրուածներուն անսալով՝ մեր ամենասուրբ կրօնին օգուտն ու յաջողութիւնը ձեռքերնէդ եկածին չափ ջանաք հոգալ:

Բայց, մեծարգոյ Եղբարք ու սիրելի Արդիք, յառաջ բան Մեր գրութեան վերջ տալը, լաւ կը համարինք քանի մը բաներ պայծառ ու յայտնի եղանակաւ լուսաւորել ան նիւթին նկատմամբ՝ որուն մէջ կարծեաց մեծ խառնակութիւն մտաւ, եւ որն որ մէջերնիդ ծագած երկպառակութեանց քիչ պատճառ չտուաւ, որպէս զի ամէն երկդիմութիւններն ու տարակոյսները մէջտեղէն վերցընենք: Ստուգիւ մեծ գովութեան արժանի են ան ամէնքը՝ որոնք կը բաղձան որ ձեր Հայ Ազգին ան մասը՝ որն որ դեռ թշուառութեամբ հերձուածի մէջ կը պտրտի, կաթողիկէ միութեան դառնայ: Վասն զի այսպիսի բաղձանք մը բոլորովին համաձայն է թէ Ս. Մօր Եկեղեցւոյ ջերմ բաղձանքներուն, որն որ երբեք չիդադրիր Աստուծոյ աղաչելու եւ պաղատելու՝ որ բոլոր հեռացեալ որդիքն իր ծոցն ու գիրկը դառնան, եւ թէ այս սուրբ Գահին անխոնջ ջանիցն

atque allaborare nunquam intermittit. Ac Nos ipsi ut probe nostis, vel ab ipso supremi Nostri Pontificatus initio memorati Nostri ad Illustrem Turcarum Imperatorem Legati occasione utentes, ad Orientales Nostras dedimus Litteras¹⁾, quibus illos amantissime aequae ac studiosissime excitavimus, ut ad catholicae unitatis professionem reverti properarent, festinarent. Atque utinam universa vestra Natio caelesti gratiae respondens, ejuratis erroribus, in docilitatis, et unitatis spiritu ad unicum Christi ovile rediret, a quo plane abest quicumque non consociatur cum hac Sancta Petri Sede, ex qua in omnes venerandae communio- nis jura dimanant²⁾, ad quam omnis obedientia, et honor est deferendus³⁾, et ad quam propter potiore principalitatem necesse est, omnem convenire Ecclesiam, hoc est, qui sunt undique fideles⁴⁾. Equidem incredibili Nos afficeremur consolatione, et universa Ecclesia ingenti exultaret laetitia, si omnis vestra Natio ad catholicam rediret unitatem. Ex quo profecto intelligitis, Venerabiles Fratres ac Dilecti Filii, Nos non solum probare haud posse eorum agendi rationem, qui asperis, durisque modis cum vestrae Nationis schismaticis agere solent, nec debitam eorum rationem habent, verum etiam vehementer, et omnino illos improbare, qui non amore, et benevolentia, sed asperitate, ac severitate eos etiam prosequuntur, qui a funesto schismate ad catholicam unitatem sunt conversi.

Verum eodem tempore tolerare non possumus, ut aliqui catholicae unionis promovendae praetextu nullum discrimen habendum esse velint quoad Schismaticorum errores, atque abutentes studio, quo haec Sancta Sedes veteres, sanctosque Ecclesiae Orientalis ritus tuendos curavit, existiment, in hac re id prorsus omne accuratissime esse exsequendum, quod a Schismaticis in praesentia agitur, et arbitrentur, nonnullos quoque usus esse eliminandos, qui in catholicam vestram Nationem rite investiti fuerunt, ut solemniori modo ostenderetur, quam vehementer catholica ipsa vestra Natio ab haeresi, et schismate abhorreat, et catholicae unitati firmiter adhaerescat. Atque isti homines vellent etiam, ut quaedam opera, et ecclesiasticae regulae tollerentur, quas experientia veterum Canonum disciplinae adjiciendas plane esse demonstravit, dum catholica Ecclesia ab haeresi, et

ու ճգանցը, որն որ աս բանիս համար այնչափ սաստիկ աշխատեցաւ եւ աշխատելէն երբեք ետ չի կենար: Եւ Մենք ալ ինչպէս քաջ գիտէք, նոյն իսկ Մեր բարձր Քահանայապետութեան սկիզբէն՝ մեծափառ Տաճկաց Կայսեր խաւրած վերոյիշեալ Մեր Գեսպանին առիթը գործածելով՝ Արեւելեաններուն Մեր նամակը¹⁾ խրկեցինք, որով զանոնք սիրալիր սրտիւ ու խնամով յորդորեցինք որ փութան երազեն կաթողիկէ միութեան դաւանութեան դառնալ: Եւ երանի թէ բոլոր ձեր Ազգն երկնաւոր շնորհաց գէժ չգնելով՝ մոլորութիւնները մերժէր ու հլութեան եւ միութեան հոգւով Քրիստոսի միակ փարախը դառնար, որմէ բոլորովին հեռի է՝ ով որ չի հաղորդուիր աս սուրբ Ատորոսի Աթոռին հետ, որմէ պատուական հաղորդութեան իրաւունքներն ամենուն կը տարածուին²⁾, որուն՝ ամենայն նազանդութիւն ու պատիւ պէտք է ընծայուիլ³⁾, եւ որուն՝ իր հզօր գլխաւորութեան համար հարկ է որ դիմէ ամենայն Եկեղեցի, այս ինքն՝ ամէն կողմ գտնուող հաւատացեալք⁴⁾: Ստուգիւ անհաւատալի միութարութեամբ կը լեցուէինք ու ընդհանուր Եկեղեցին մեծաւ ցրնծութեամբ կ'ուրախանար, եթէ բովանդակ ձեր Ազգը կաթողիկէ միութեան դառնար: Արմէ ճշմարտապէս կ'իմանաք, մեծարգոյ Եղբարք ու սիրելի Արգիք, որ չէ թէ միայն չենք կրնար հաճիլ անոնց գործելու եղանակին, որոնք սովոր են ձեր Ազգին հերձուածողներուն հետ սաստկութեամբ ու խրտութեամբ գործել եւ անոնց պարտուպատշաճ նկատմունքը չեն ըներ, այլ նաեւ սաստիկ ու բոլորովին կը մերժենք զանոնք՝ որոնք չէ թէ սիրով ու քաղցրութեամբ, հապա խստութեամբ ու սաստկութեամբ կը վարուին անոնց հետ ալ՝ որոնք աղետալի հերձուածէն կաթողիկէ միութեան կը դառնան:

Սակայն մի եւ նոյն ժամանակ չենք կրնար հանդուրժել որ ոմանք կաթողիկէ միութիւնն յառաջ տանելու պատրուակաւ՝ ուղեն որ հերձուածողաց մոլորութեանցը նկատմամբ ամենեւին տարբերութիւն մը չըլլայ, եւ միանգամայն Արեւելեան Եկեղեցւոյ հին ու սուրբ ծէսերը պահելու համար սրբոյ Գահին ըրած ջանքերը չարաչար գործածելով՝ համարին որ այս նիւթիս մէջ բոլորովին ան ամէն բան ճշդիւ պէտք է ի գործ դնել՝ զորն որ հիմակուան ատենս հերձուածողները կ'ընեն, եւ կարծեն որ նաեւ այն քանի մը սովորութիւնները պէտք է մէկդի վերցընել՝ որոնք ձեր ուղղափառ Ազգին մէջ շատ պատշաճութեամբ խոթուեցան, որպէս զի յայտնի եղանակաւ ցուցուի թէ ինչպէս ձեր ուղղափառ Ազգը հերետիկոսութենէ ու հերձուածէ սաստիկ կը խորշի եւ կաթողիկէ միութեան հաստատութեամբ յարեալ է: Նաեւ աս ալ կ'ուզեն ան մարդիկներն որ քանի մը գործքեր ու եկեղեցական կանոններ մէկդի վերցուին, սակայն փորձն այնպէս ցուցուց որ անոնց բոլորն ալ պէտք են հին կանոնաց հրահանգին վրայ աւելցուիլ, որովհետեւ կաթողիկէ

¹ Litterae ad Orientales die 6. Januarii 1848, quae incipiunt „In Suprema Petri.“
² S. Ambros. Epist. 12. ad Damas. n. 2. et 4.
³ Concilium Ephes. Act. 4.
⁴ S. Irenaeus adversus haereses, cap. 3.

¹ Թուղթ առ Արեւելեացս, ի 6 Յունուարի, 1848:
² Ս. Ամբրոս. թղթ. ՃԲ. առ Գամառ. թ. 2 եւ 4:
³ Ժողով. Եփես. Արձանագիր Գ:
⁴ Ս. Իրեն. ընդդ. հերետ. ԳԼ. Գ:

schismate, quae mortua sunt, longe et omnino dissimilis perpetua vigens vita, et caelestium divitiarum ditata thesauris, ac veritatis magistra, et salutis index tot sanctorum operum, et pulcherrimarum institutionum est fecunda parens et altrix, quibus religionem, pietatem, humanitatem, omnesque virtutes fovet, et communi omnium bono, ordini, prosperitati, et concordiae mire consulere nunquam desinit. At minime ignoratis, eundem Praedecessorem Nostrum Gregorium XVI. contra istorum hominum ita sentientium consilia suas Apostolicas edidisse Litteras, quae die tertia Februarii anno 1830 datae incipiunt „Inter gravissimas.” Illud vero singulare, et admiratione dignum videtur, quod isti rituum tantopere studiosi non dubitent in aliis articulis ab ipsius Orientalis Ecclesiae Canonibus deflectere.

Jam vero, Venerabiles Fratres ac Dilecti Filii, post haec omnia, quae pro impensae Nostrae erga catholicam vestram Armeniam Nationem caritatis studio Nos ipsi hisce Nostris Litteris Vobis significanda et declaranda existimavimus ad omnes dubitationes et ambiguitates propulsandas, in eam profecto spem erigimur fore, ut Deo bene juvante juxta ardentissima Nostra vota concordia et pax, ex quibus vestra eadem Natio omnem veram prosperitatem expectare potest, denuo in vestrum omnium animis reviviscant, ac dominantur. Ut autem tam salutaris, et exoptata tranquillitas a Vobis facilius possit obtineri, hisce Litteris perpetuum et absolutum silentium imponimus super praeteritis quaestionibus et controversiis, atque omnino vetamus omnem reclamationem, et sermonem, qui inter fideles Armenios pacem turbare possit, itemque expresse, et severe prohibemus, haeretici, vel schismatici notam illis inurere, qui cum hac Apostolica Sede communionem, et gratiam habent. Si qui enim extiterint, quod nunquam futurum confidimus, qui haud recte agant, vel suspensiones ingerant, debita ratione erit providendum, atque in primis res huic Apostolicae Sedi erit exponenda cum opportunis et canonicis documentis. Quapropter post ejusmodi Nostra monita, et declarationem, omnes cujusque classis et ordinis perturbatores in posterum gravissimae culpae rei erunt, nec poterunt ullo modo et praetextu se excusare, ne debita erga ipsos adhibeatur severitas. Sed iterata, ac luculenta filialis erga Nos et hanc Sanctam Sedem pietatis, amoris, et obsequii testimonia, quae ex omnibus Armeniae vestrae catholicae Nationis ordinibus excepimus, in maximam porro spem Nos adducunt fore, ut ipsa vestra Natio multam Nobis consolationem,

Եկեղեցին հերետիկոսութենէ եւ հերձուածէ՝ որոնք մեռեալ են, բոլորովին տարբեր մշտնջենապէս կենդանի, եւ երկնաւոր մեծութեանց գանձերով ճոխացեալ եւ վարդապետ ճշմարտութեան ու փրկութեան առաջնորդ՝ այնպիսի սուրբ գործոց եւ ամենագեղեցիկ կարգաց արգասաւոր ծնիչ ու սնուցիչ է, որոնցմով կրօնն, աստուածապաշտութիւնը, մարդասիրութիւնն ու ամէն առաքինութիւնները կը տածէ, եւ ամենուն ընդհանուր բարւոյն, կարգի կանոնի, յաջողութեան եւ միաբանութեան զարմանալի եղանակաւ մը միշտ կը զգուշանայ ու միտ կը դնէ: Սակայն գիտէք արդէն որ Մեր Նախորդը Գրիգոր ԺԶ. աս տեսակ կարծիք ունեցողներուն մտածմանցը դէմ 1830ին Փետրուար 3ին Առաքելական թուղթ մը հրատարակեց, որուն սկիզբն է «Ի մէջ ծանր . . .»: Բայց անիկայ պլանդակ ու զարմացման արժանի կ'երեւայ, որ այս՝ ծէսերու այնչափ սաստիկ մտադիր կամ նախանձաւոր անձինք՝ ուրիշ մասերու մէջ նոյն արեւելեան Եկեղեցւոյ կանոններէն խտորեւելու խիղճ չեն ըներ:

Արդ հիմայ, մեծարգոյ Եղբարք ու սիրելի Արդիք, այս ամէն բաներէն ետքը՝ զորոնք որ ձեր ուղղափառ Հայ Ազգին վրայ Մեր ունեցած մեծ սիրոյն համար աս թղթովն լաւ համարեցանք ձեզի յայտնել ու բացատրել, որպէս զի ամենայն տարակոյսներն ու երկդիմութիւններն ի բաց մերժուին, ստուգութեամբ կը յուսանք որ Աստուծոյ օգնութեամբ Մեր սաստիկ բաղձանաց համաձայն՝ միաբանութիւնն ու խաղաղութիւնը՝ որոնցմէ ձեր Ազգը ճշմարիտ յաջողութեան կրնայ սպասել, նորէն ձեր ամենուն սրտին մէջ կը կենդանանան ու կը տիրեն: Բայց որպէս զի այնչափ փրկարար ու ցանկացեալ հանդարտութիւնը դիւրաւ կարող ըլլաք ձեռք բերել, աս թղթովն անցած գացած խնդրոց ու վիճմանց վրայ մշտնջենաւոր ու բացարձակ լուծութիւն կը դնենք, եւ բոլորովին կ'արգելենք ամենայն ընդդիմադրութիւն ու ամենայն խօսք՝ որոնք Հայ հաւատացելոց մէջ խաղաղութիւնը կրնան վրդովել, դարձեալ յայտնապէս ու խստիւ կ'արգելենք հերետիկոսի կամ հերձուածողի անուն դնել այնպիսիներու վրայ՝ որոնք աս Առաքելական Աթոռին հետ հաղորդութեան ու շնորհաց մէջ են: Վասն զի եթէ գտնուին ոմանք, որն որ ամենեւին չենք յուսար, որ ինչպէս պէտք է նէ այնպէս չփարուին կամ կասկածներ տան, պարտուպատշաճ եղանակաւ հոգ տարուի, ու նախ եւ յառաջ դիպող եւ կանոնաւոր վկայութիւններով իրն աս Առաքելական Գահուն ծանուցուի: Անոր համար այսպիսի խրատներէ ու աղղարարութիւններէն ետքը՝ ամէն խռովարարներն ինչ եւ իցէ աստիճանի ու կարգի որ ըլլան՝ ծանր յանցանաց պարտական կը դառնան, եւ չեն կրնար եղանակաւ կամ պատրուակաւ մ'իրենք զիրենք արդարացընել, որ հարկաւոր խստութիւնն իրենց դէմ չբանեցուի: Սակայն ձեր՝ Մեզի ու աս սուրբ Գահուն ունեցած որդիական յարգութեան, սիրոյ ու հպատակութեան բաղմապատիկ ու յայտնի վկայութիւնները՝ զորոնք որ ձեր ուղղափառ Հայ Ազգին ամէն կարգի

laetitia et gaudium sit allatura. Hac igitur fiducia freti haud intermittimus in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione clementissimum misericordiarum Patrem humiliter, enixeque exorare, ut prospera cuncta et salutaria Vobis omnibus, Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filii, semper propitius largiri velit, atque ut *pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras, utque gratia Jesu Christi, et communicatio Sancti Spiritus sit cum Vobis omnibus.* Atque horum auspicem, et studiosissimae paternae Nostrae in vos caritatis testem Apostolicam Benedictionem intimo cordis affectu Vobis omnibus, Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filii, peramanter impertimur.

Datum Romae apud S. Petrum die 2. Februarii anno 1854. Pontificatus Nostri Anno Octavo.

PIUS PP. IX.

մարդիկներէն ընդունեցանք, մեծ ակնկալութիւն կու տան Մեզի, որ այս ձեր Ազգը շատ մխիթարութիւն, ուրախութիւն եւ ցնծութիւն պիտի պատճառէ Մեզի: Արդ այսու վստահութեամբ ապաւինեալ՝ ամէն աղօթքներնուս ու խնդրուածներնուս մէջ ողորմութեանց բազմագութ Հօր շնորհակալ ըլլալով՝ խոնարհութեամբ ու թախանձանք կ'աղաչենք, որ ձեր ամենուր, մեծարգոյ Եղբայր ու սիրելի Արդիք, միշտ գթութեամբ առատաձեռն ամենայն յաջողութիւն ու երջանկութիւն, եւ խորհրդիւն Աստուծոյ՝ որ է վեր է ամէն շնորհիւն հարկեցէ զերոս յեր եւ զերոս, եւ շնորհք Յիսուսի Քրիստոսի եւ հաղորդութիւն Հոգւոյն սրբոյ ընդ յեւ տեղին: Եւ ասոնց իբրեւ գուշակ ու Մեր ձեր վրայ ունեցած հայրական ջերմ սիրոյն վկայ՝ ձեր ամենուր ալ, մեծարգոյ Եղբայր ու սիրելի Արդիք, սրտանց ու ներքին յօժարութեամբ կու տանք Առաքելական օրհնութիւն:

Տուեալ ի Հռոմ առ Ս. Պետրոսի, յամի 1854, յ2 Փետրուար ամսոյ, յութերորդում ամի քահանայապետութեան Մերոյ:

ՊԻՍՍ Թ. ԲԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Ծ

Ա.

Decretum. Feria II. die 5 Septembris 1853.

Sacra Congregatio Eminentissimorum ac Reverendissimorum S. Romanae Ecclesiae Cardinalium a Sanctissimo Domino Nostro Pio PP. IX. sanctaque Sede apostolica Indici librorum pravae doctrinae, eorumdemque proscriptioni, expurgationi, ac permissioni in universa christiana Republica praepositorum et delegatorum, habita in Palatio Apostolico Quirinali damnavit et damnat, proscripsit proscribitque, vel alias damnata atque proscripita in Indicem librorum prohibitorum referri mandavit et mandat Opera, quae sequuntur:

Il Mechitarista di S. Lazzaro di Venezia. Osservazioni critiche sopra l'opuscolo intitolato: „Memoria diretta a sviluppare i motivi delle imputazioni che si riproducono a carico della Congregazione de' Monaci Armeni Mechitaristi. Decr. 6 Septembris 1852.

Contro lo anonimo autore del libello intitolato: „Il Mechitarista di S. Lazzaro di Venezia, breve risposta nella sua specialità, del prete veneziano Giuseppe Cappelletti.” Decr. 5 Septembris 1853.

Damnatur utrumque opus ut libellus famosus.

Itaque nemo cujuscumque gradus et conditionis praedicta Opera damnata atque proscripita, quocumque loco, et quocumque idioma, aut in posterum edere, aut edita legere, vel retinere audeat, sed locorum Ordinariis, aut haereticae pravitatis Inquisitoribus ea tradere teneatur, sub poenis in Indice librorum vetitorum indictis.

Quibus Sanctissimo Domino Nostro Pio PP. IX. per me infrascriptum S. C. a Secretis relatis Sanctitas Sua Decretum probavit et promulgari praecepit.

In quorum fidem etc.

Datum Romae die 10 Septembris 1853.

Hieronimus Card. De Andrea Praefectus.

Loco + Sigilli.

Fr. A. V. Modena Or. Pr. S. Ind. Congr. a Secr.

Հրովարտելի. Յուրի Բ. լ. 5 Սեպտեմբերի, 1853:

Հռոմէական Ս. Եկեղեցւոյ վսեմափառ եւ ամենապատիւ կարգինալաց սուրբ ժողովքը, որուն սրբազան Տէրն մեր Պիոս Թ. Քահանայապետն ու առաքելական սուրբ Գահճը՝ մէջը գէշ կամ թիւր վարդապետութիւն պարունակող գրոց ցանկն ու անոնց հերքումը, մաքրումն ու ընդհանուր քրիստոնէական հասարակութեան մէջ թոյլտուութիւնը տուած ու յանձնած է, կուիրինեան առաքելական Պալատին մէջ գումարուելով դատապարտեց եւ կը դատապարտէ, հերքեց ու կը հերքէ, կամ հրամայեց ու կը հրամայէ արգելեալ գրոց ցանկին մէջ անցընել այս դատապարտեալ ու հերքեալ գրուածներն որոնք են

Սիլվեստրեան Ս. Ղազարոս վենետիկոյ: Բանաստեղծական դիտողութիւններ ան մարտնչական վրայ որ կը կոչուի «Ջատագովութիւն շատ անգամ Մխիթարեանց վրայ եղած զրպարտութիւններուն պատճառները բացատրելով»: Հրովարտ. 6 Սեպտեմբ. 1852:

Սիլվեստրեան Ս. Ղազարոս վենետիկոյ կողմէ գրեւոր անանուն մարտնչական դէմ վենետիկեցի Յովսէփ Գաբելլէրիէի բանաստեղծական հասարակութեան պատմութիւնը: Հրովարտ. 5 Սեպտեմբ. 1853:

Նշանակաւ ու կը դատապարտուին երբեք վարդապետութիւնը:

Ուստի ոչ որ՝ ինչ աստիճանի ու վիճակի մարդ որ ըլլայ, համարձակի երբեք նախասացեալ դատապարտուած ու հերքուած գրքերն ինչ եւ իցէ տեղ, ինչ եւ իցէ լեզուաւ ասկից վերջը կամ հրատարակել, կամ հրատարակուածները կարգալ եւ կամ քովը պահել, հասկա պարտաւորուի իւրաքանչիւր տեղւոյն եպիսկոպոսացը կամ հերետիկոսական խտտորութեանց քննիչներուն ձեռքը յանձնել ընդ պատժովք՝ որոնք արգելեալ գրոց ցանկին մէջ նշանակուած են:

Ասոնք իմ Ս. ժողովքին ներքոյ գրեալ քարտուղարիս ձեռքով մեր սրբազան Տեառն Պիոս Թ. Քահանայապետին ծանուցանելով, սրբազան Հայրն աս հրովարտակն հաստատեց ու հրամայեց որ հրատարակուի:

Ասոնց հաստատութեան համար եւ այլն:

Տուտու է Հրովարտ. 10 Սեպտեմբ. 1853:

Յերոնիմոս կարդ. Տէ Անտրէա Գահերեցի, Տեղի + կնքոյ: Հ. Ա. Վ. Մոսենա, քարոզչաց կարգէն, արգելեալ գրոց ցանկին բարոյագրութիւն:

Instructio S. Congregationis de Propaganda fide pro Ecclesiasticis Viris Apostolicae Sedi commendandis ad Episcopatus ritus Armeni provinciae Constantinopolitanae.

Licet Episcopalis Hierarchia Armeni ritus pro Catholicis provinciae Constantinopolitanae immediate ac directe ab Apostolica Sede recen- ter sit constituta, Primatiali cathedra primum erecta, aliis deinde Episcopalibus nuperrime ad- ditis; Eadem tamen haud renuit, pro ejusdem nationis bono, peculiari ea indulgentia consulere, quam erga alias orientales nationes cum suis An- tistitibus ad unitatem receptas, adhibitam recole- bat. Idem porro praestari placuit in processu in- stituendo pro seligendis Episcopis ut, rite in- spectis variis orientalium nationum catholicarum usibus, ea statueretur methodus quae, attentis omnibus, aptior videretur, et qua recto Eccle- siarum regimini gravibus absque difficultatibus, provideri possit. Re itaque mature perpensa, prout gravitas ejusdem postulabat, Instructio traditur, eaque exhibet praestanda, cum, vel ip- sam Archiepiscopalem Primatiale sedem Con- stantinopolitanam, vel alias sedes Episcopales ritus Armeni ejusdem suffraganeas in Imperio Othmanico vacare contigerit.

I. Sede aliqua Episcopali Pastore viduata, illius Vicarius Generalis administrationem gerat, donec Archiepiscopus Constantinopolitanus cer- tior factus diversimode haud providerit.

II. Item, ipsa sede Constantinopolitana va- cante, Vicarius Generalis administret, quoad us- que senior ex finitimis suffraganeis Ancirano, Brusensi et Trapezuntino secus haud disposue- rit: coadunatis tamen Episcopis, senior suffra- ganeus Praeses conventus, Constantinopolitanae dioeceseos regimini consulat.

III. Interim si agatur de sede Constantino- politana, senior suffraganeus, si de aliis, Metro- politanus moneat Civilem nationis Praefectum, qui intra tres menses a nuncio accepto, juxta vigentes leges nationem sciscitetur, ad bonum testimonium reddendum, eo in districtu cui Epi- scopus est praeficiendus.

IV. Coetui ea de re habendo particeps in- primis Clerus existat aequa proportione ad lai-

Հրահանգի ժողովոյն որոշածին հաստատոյ: Թէ ինչպիսի եկեղեցական անջին և Առաքելական Գահոն ոչորի յանջնոնն և ստանդնոյսոյ Գահոնն հայաժէս եպիսկոպոսոսնն համար:

Թէպէտ եւ Կոստանդնուպոլսոյ գաւառին ուղ- ղափառաց համար հայածէս եպիսկոպոսական նուի- րապետութիւնն անընդմիջաբար եւ ուղղակի Առա- քելական Գահէն նորերս հաստատուեցաւ, յառա- ջագոյն Նախագահական Աթոռը կանգնելով եւ վեր- ջի առեմններն ուրիշ եպիսկոպոսական Գահերն ա- ւելցընելով, ի վերայ այսր ամենայնի Առաքելական Գահը նոյն ազգին բարւոյն համար չըլացաւ այնու- առանձինն ներողամտութեամբ վարուիլ, զորն որ իրենց Առաջնորդաց հետ ի միութիւն ընկալեալ ուրիշ արեւելեան ազգաց նկատմամբ ի գործ կը դնէր: Ուստի եւ հաճեցաւ եպիսկոպոսաց ընտրու- թեան համար ըլլալու գործողութեան մէջ այս շնորհքն ընել՝ որ զանազան արեւելեան ուղղափառ ազգաց սովորութեանց աղէկ մը միտ դնելով այն կարգն հաստատուի, որն որ ամէն կողմանէ մտածե- լով՝ աւելի յարմարագոյն երեւայ, որով եւ կարելի ըլլայ առանց ծանր դժուարութեանց Եկեղեցեաց ուղիղ կառավարութեան հոգ տարուիլ: Արդ՝ իրն հասուն խորհրդով կշռելով, ինչպէս որ նոյնին ծա- նրութիւնը կը պահանջէր, Հրահանգ մը կը տրուի, որն որ պէտք է ի գործ դրուիլ, երբ որ կամ Կո- ստանդնուպոլսի Արքեպիսկոպոսական Նախագահա- կան Աթոռն եւ կամ անոր՝ Օսմանեան տէրութեան մէջ գտնուող հայածէս օգնական Եպիսկոպոսաց Աթոռները դատարկանալու ըլլան:

Ա. Երբ որ եպիսկոպոսական Աթոռ մը իր Հո- վուէն որբ մնալու ըլլայ, անոր ընդհանուր փոխա- նորդը կառավարութիւնը բանեցընէ, մինչեւ որ Կո- ստանդնուպոլսի Արքեպիսկոպոսն իմանալով՝ այլազգ չտրամադրէ:

Բ. Կամնապէս երբ որ նոյն իսկ Կոստանդինա- կան Գահը դատարկանալու ըլլայ, ընդհանրական փոխանորդը կառավարէ, մինչեւ որ սահմանակից Անկիւրիայի, Պրուսայի եւ Տրապիզոնի օգնական Եպիսկոպոսաց մէջէն երիցագոյնն՝ ուրիշ եղանակաւ չտրամադրէ. բայց երբ որ Եպիսկոպոսները մէկտեղ կը ժողովին, մէջերնէն երիցագոյնը՝ ժողովոյն գահե- րէց ըլլալով Կոստանդնուպոլսի թեմին կառավարու- թիւնը հոգայ:

Գ. Են միջոցին, եթէ խնդիրը Կոստանդնուպոլսի Աթոռին վրայ է նէ՝ երիցագոյն օգնական Եպիսկո- պոսն, իսկ եթէ մէկալ Աթոռներու վրայ է նէ՝ Մե- տրապոլիտը թող քաղաքսոյն Ազգապետին ծանու- ցանէ, որն որ լուրն առնելէն ետքը երեք ամսուան մէջ՝ եղած օրինաց համաձայն՝ ազգին հարցընէ բարի վկայութիւն տալու համար ան վիճակին մէջ՝ որուն վրայ որ Եպիսկոպոս պիտ'որ դրուի:

Դ. Եւս նիւթիս վրայ ըլլալու ժողովքին ժողո- վակից գտնուի գլխաւորաբար կղերն հաւասար հա-

cos: et quidem Clerus Saecularis et Regularis, quatenus eo in districtu rite Regulares adsint.

V. Conventus istius scopus erit, ut, secluso partium studio, mediisque, quae minus deceant, penitus amotis, atque ad Deum et Ecclesiae utilitatem intendentes, designent Ecclesiasticos Viros haud pauciores quam sex neque plures quam duodecim dioecesi regendae idoneos; quos inter et Regulares, non tamen ultra tertiam partem, recenseri valeant.

VI. Nominum series per Civilem Nationis Praefectum obsignata ab eodem tradatur Archiepiscopo Primati atque in ejus defectu seniori ex suffraganeis: inde vero Episcopi tres seligent, quos Apostolicae Sedi pro vacante Ecclesia quamprimum commendent, animadversionibus additis, quas in Domino suggerendas duxerint: si vero Regulares propositi fuerint, unus saltem ex tribus Regularis sit, quatenus idoneus in Domino censeatur.

VII. Si contingat post primam propositionem haud praesto esse tres pro commendatione dignos, rursus coetus ad bonum testimonium reddendum juxta traditas regulas habeatur: post alteram vero propositionem, idoneis haud exhibitis, Episcopi quos digniores judicaverint, commendent.

Methodum vero istam ex peculiari S. Sedis benignitate tradi innotescat: servandam vero donec gravibus incomodis exsurgentibus, quod Deus avertat, vel aliis extraordinariis circumstantiis obvenientibus aliter per ipsam S. Sedem decernatur: demum omnes agnoscant bonum testimonium et subsequentem commendationem ea ratione fieri ut electiones per Apostolicam Sedem peragantur: cui, alterum quoque licet haud propositum vel commendatum, vacanti Ecclesiae, prout eiusdem bono forte melius conducat, praeficere integrum erit.

Datum ex aedibus S. C. die 20 Augusti 1853.

JACOBUS PHILIPPUS CARD. FRANSONIUS
Praefectus.

ALEXANDER BARNABO
A Secretis.

մեծապատիւ թեմաքաջ աշխարհականաց, այս ինքն՝ թէ աշխարհական եւ թէ կրօնաւոր կղեր, ցորչափ որ ան վիճակին մէջ ըստ օրինի կրօնաւորներ գտնուին:

Ե. Ըս ժողովքին նպատակն այս ըլլայ որ կողմնակցութիւնը մէկդի ձգելով ու անվայել միջոցները մէջտեղէն հեռացընելով, եւ զՍտուած ու Եկեղեցւոյ օգուտը դիտելով՝ ան թեմք կառավարելու յարմար եկեղեցական անձինք նշանակեն ոչ վեցէն պակաս եւ ոչ տասուերկուքէն աւելի, որոնց մէջ կարող ըլլան գտնուիլ նաեւ կրօնաւորք, բայց երրորդ մասէն աւելի չէ:

Զ. Նշանակուածներուն անուանց ցանկը քաղաքային Ազգապետին ձեռքով կնքուած յանձնուի նախագահ Արքեպիսկոպոսին, իսկ եթէ անիկայ չկայ նէ՛ օգնական Եպիսկոպոսաց երիցագունին. ու անոր մէջէն Եպիսկոպոսներն երեք հոգի ընտրեն, զորոնք որք մնացեալ Եկեղեցւոյն համար ըստ կարի շուտ Առաքելական Աթոռոյն յանձնեն. եւ ինչ տեղեկութիւններ որ առաջի Աստուծոյ պատշաճ կը դատին տալ նէ՛ անոնք ալ քովը գնեն. եւ եթէ առաջարկուածներուն մէջ կրօնաւորք ալ կան՝ գոնէ երեքէն մէկը կրօնաւոր ըլլայ, միայն թէ՛ առաջի Աստուծոյ յարմար տեսնուի:

Է. Եթէ այնպէս պատահի որ առաջին առաջարկութեան մէջ յանձնարարութեան արժանի երեք անձինք չգտնուին, նորէն ժողովք ըլլայ ըստ տուեալ կանոնաց բարի վկայութիւն տալու համար, եթէ երկրորդ առաջարկութենէ ետքն ալ՝ պատշաճ անձինք չըլլան, Եպիսկոպոսները զորոնք որ յարմարագոյն կը համարին նէ՛ յանձնեն:

Ը. մէն ալ գիտնան որ աս կարգը Ս. Գահին առանձինն բարերարութեամբը շնորհուեցաւ, եւ պիտի պահուի մինչեւ որ ծանր անպատեհութիւններ ծագելով, զորն որ Աստուած հեռի ընէ, կամ թէ ուրիշ արտաքոյ կարգի պարագաներ վրայ գալով՝ նոյն Ս. Գահն այլազգ սահմանէ. վերջապէս ամէն մարդ գիտնայ՝ որ բարի վկայութիւնն ու հետեւորդ յանձնարարութիւնն այնպէս պիտ'որ ըլլայ, որ ընտրութիւններն Առաքելական Գահուն ձեռքով կատարուին, որն որ ունենայ իշխանութիւն նաեւ ուրիշ մէկը՝ որ թէպէտ ոչ առաջարկուած եւ ոչ ալ յանձնուած ըլլայ, դատարկացեալ Եկեղեցւոյն Եպիսկոպոս գնել, ինչպէս որ ինք անոր օգտին համար աւելի լաւագոյն կը համարի:

Տոմար է պատշաճ Ս. Ժողովոյն, է 20 Օգոստոսի 1853:

ՅԱԿՈՒԲՈՍ ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԿԱՐԴ. ՔՐԱՆՍՈՆԻ
Գահերէց:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊԱՌՆԱՊՈՅ
Քարտուղի:

Decretum de conventibus in Urbe Constantinopolitana pro Monachis Armenis erigendis, Sanctissimi Domini Nostri jussu editum.

Կոստանդնուպոլիս քաղաքին մէջ Հայ միանշանց համար վան-
քեր շինելու նկատմամբ Սրբազան Տեառն մերոյ հրամանա-
դրութեամբ հրովարտուիլը:

Compertum omnibus est quae et quanta emolumenta ex Regularium familiis Catholicae Ecclesiae obvenerint praesertim ad Fidem propagandam, atque ad fidelium animos pietate et sana doctrina imbuendos: hinc est quod per Orientem aequae ac Occidentem Monachorum coetus maximo in honore jugiter extiterunt.

Ամենուր յայտնի է թէ ինչ ու որչափ օգուտներ եղած են կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կրօնաւորական ընտանեաց ձեռքով, մանաւանդ հաւատքը տարածանելու եւ հաւատացելոց միտքն աստուածաշատութեամբ ու ողջամիտ վարդապետութեամբ տոգորելու, ասկից է որ թէ Արեւելից եւ թէ միանգամայն Արեւմտից մէջ կրօնաւորաց ժողովը միշտ մեծ պատուոյ մէջ գտնուեցաւ:

Aucto, Divina favente gratia, Catholicorum Armenorum numero, non defuerunt qui hoc nomine optime mereri de sua gente studuerint, in vectis videlicet monasticis Congregationibus: at tamen ob temporum asperitatem necesse fuit alio confugere, ut sedes tuta praesto esset, unde mitti consueverunt qui cum saecularibus Presbyteris Religionis subsidia, prout melius per adjuncta licuit, populo suppeditarent. Feliciora deinde pro catholica Armena gente tempora subsequuta sunt: adeo ut, Archiepiscopo constituto penes ipsam Urbem Constantinopolitanam, aucto saeculari clero, aliisque ad sacrorum canonum normam melius dispositis; Monachorum per privatas aedes Civitatis Constantinopolitanae ac suburbiorum mansio haud necessaria amplius extiterit, imo periculis undequaque obnoxia ut facile patet.

Աստուծոյ շնորհաց օգնութեամբն ուղղափառ Հայոց թիւն աճելով, պակաս չեղան անձինք՝ որոնք յայսմ մասին փոյթ տարին իրենց ազգին շատ մեծ բարիքներ ընել կրօնաւորական Միաբանութիւններ խոթելով, բայց ժամանակաց դժբախտութեան համար հարկ եղաւ ուրիշ տեղ ապաւինիլ՝ որ ապահով կայարան մ'ունենան, ուսկից սկսան խաւրով, որպէս զի աշխարհական քահանայից հետ մէկտեղ լաւագոյն եղանակաւ՝ որչափ որ պարագաները կը ներէին, կրօնական նպաստները ժողովրդեան մատակարարեն: Ետքէն ուղղափառ Հայ Ազգին համար յաջողագոյն ժամանակներ յաջորդեցին, այնպէս որ այդ Կոստանդնուպոլիս քաղքին մէջ Արքեպիսկոպոս հաստատուելով, աշխարհական կղերը բազմանալով եւ ուրիշ բաներն ալ սուրբ կանոնաց համաձայն ազէկ կարգաւորուելով, Կոստանդնուպոլիս քաղքին ու անոր արուարձանաց մէջ կրօնաւորներուն առանձնականաց տունը բնակիլն ալ հարկաւոր բան մը չէր, մանաւանդ թէ, ինչպէս յայտնի է, զանազան վտանգներու տակ ինկած:

Hinc est quod anno 1842 probante s. m. Gregorio XVI. Instructio sit edita *Complures inter nationes*, ut certis quibusdam regulis Monachorum accessus dirigeretur: peracta vero per R. P. D. Archiepiscopum Sidensem Apostolica Visitatione, S. Congregatio Praesides excitare haud omisit ut quamprimum suos respective Monachos Constantinopoli commorantes in unam domum colligerent.

Ասկից է որ 1842ին բարեյիշատակ Գրիգոր Ժ. Զ. ին հաւանութեամբը Հրահանգ մը հրատարակուեցաւ, որն որ կը սկսի՝ Բազմութիւն մէջ ազգաց, որպէս զի քանի մը կանոններով կրօնաւորաց երթելու կարգաւորուի. բայց Յ. Հ. Տ. Սիրացւոց Արքեպիսկոպոսին Առաքելական այցելութենէն ետքը, Ս. Ժողովքը չղանդաղեցաւ Առաջնորդներն յորդորել, որ ըստ կարի շուտով իրենց Կոստանդնուպոլիս բնակող կրօնաւորները մէկ տուն մը ժողովն:

Rursus vero ea de re actum fuit in generali S. Congregationis de Propaganda Fide conventu habito die 18 Julii 1853 coram SSmo D. N. Pio Papa IX.: Sanctitas vero Sua auditis Emorum Patrum votis, atque omnibus mature perpensis, mentem Suam aperuit ut intra spatium decem atque octo mensium Abbates Generales Monachorum tum Mechitharistarum Venetorum ac Vienaensium nuncupatorum, tum S. Antonii, qui jamdiu apud Urbem Constantinopolitanam degunt, monasticas domos pro suis respective subditis ibidem disponi curent: interim Monachi omnes qui penes privatas aedes manere debeant, S. Con-

Ղարձեալ աս նիւթիս վրայ խօսք եղաւ Հաւատոյ տարածման ընդհանուր գումարման մէջ, որն որ 1853ին Յուլիս 18ին մեր սրբազան Տեառն Պիոս Թ. ին առջեւն եղաւ. եւ սրբազան Հայրը վստահ պատիւ Հարց կարծիքները լսելով ու ամէն բան հասուն խորհրդով կշռելով՝ իր միտքն յայտնեց որ արդէն Կոստանդնուպոլիս բնակող թէ վենետիկեան ու վիեննայի Միսիթարեան կրօնաւորաց եւ թէ Ս. Անտոնեան միանձանց ընդհանրական Աբբաները ջանան փոյթ տանին՝ որ տասնութը ամսուան մէջ իրենց հպատակաց համար հոն վանատուններ հոգանան միջոցին մէջ այն ամենայն միանձուք՝ որոնք առանձնականաց աները պիտի բնակին, Ս. Ժողովքին

gregationis rescripto, singillatim facultatem accipiant: peracta vero conventuum erectione, quotquot Monachi apud civitatem Constantinopolitanam et suburbia reperiantur, vel illuc adventare contigerit; ad proprium conventum accedere in eoque morari debeant, nimirum ut juxta proprii instituti spiritum unanimes Deo fideliter inserviant, virtutum exemplis prae luceant et in proximorum salutem, ad legum Ecclesiasticarum tramitem, adlaborent. Si vero in posterum aliquis, ex iis ob gravem et rationabilem causam extra monastica claustra manere forte debeat: pariter singulis in casibus ad S. Congregationem, omnibus accurate propositis, preces erunt dirigendae.

Voluit autem Sanctitas Sua ut ea de re Decretum ederetur, omnesque, ad quos pertinet, statuta hujusmodi quamprimum diligenterque exequi curent: contrariis quibuscumque hand obstantibus.

Datum ex aedibus S. Congregationis die 20 Augusti 1853.

JACOBUS PHILIPPUS CARD. FRANSONIUS
Praefectus.

ALEXANDER BARNABO
A Secretis.

ստորագրութեամբն առանձինն հրաման ընդունին. իսկ Վանքերը շինուելէն լմրննալէն ետքը, որչափ որ կոստանդնուպոլիս ու անոր արուարձաններուն մէջ կրօնաւորներ կը գտնուին կամ հոն կ'երթան, կը պարտաւորին իրենց Վանքն երթալ ու հոն բնակիլ, որպէս զի իրենց կրօնին ոգւոյն համաձայն համաշունչ հաւատարմութեամբ Աստուծոյ ծառայեն, առաքինութեանց օրինակներով փայլին ու եկեղեցական օրինաց ճամբով ընկերաց փրկութեան աշխատին: Իսկ եթէ գուցէ վերջէն անոնցմէ մէկը ծանր ու բանաւոր պատճառի համար Վանքէն դուրս մնալու կը պարտաւորի նէ, նմանապէս ամէն դէպքի մէջ ամենայն ինչ ճշգիւ Ս. Ժողովքին յայտնելով՝ պէտք է աղաչել:

Ուստի սրբազան Հայրն ուղեց որ ասնիւթիս համար Հրովարտակ մը դուրս տրուի, ու ջանան ամէնն ալ, որոնց որ կը վերաբերի՝ աս կարգադրութիւններն ըստ կարի շուտով ու եռանդամբ կատարել, եւ աս բանիս ամենեւին բան մը կարող չըլլայ արգելք դնել:

Տրուել է Պալատին Ս. Ժողովքին, է 20 Օգոստոսի 1853:

ՅԱԿՈԲՈՍ ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԿԱՐԴ. ՔՐԱՆՍՈՆԻ
Ք-հեւեց:
ԱԼԵՔՍԱՆԴԵՐ ՊԱՐՆԱՊՈՅ
Ք-հեւեց:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0109885

